https://sppl.ui.ac.ir/?lang=en
Spatial Planning
E-ISSN: 2476-3357
Document Type: Research Paper
Vol. 15, Issue 2, No.57, 2025, pp. 95- 122
Received: 09/11/2024 Accepted: 23/04/2025

Investigating the Location-Spatial Effects of Urban Tourism on the Stability of the Urban Spatial System (Case Study: Region 3 of Isfahan City)

Mina Kazemi
Master of Geography and Urban Planning, Faculty of Natural Resources and Earth Sciences, University of Kashan, Kashan, Iran
mis.mina.kazemi@gmail.com

Aboozar Vafaei *
Assistant professor, Department of Geography and Tourism, Faculty of Natural Resources and Earth Sciences, University of Kashan, Kashan, Iran
vafaei@kashanu.ac.ir

Rasool Heydari Sureshjani
Assistant professor, Department of Geography and Tourism, Faculty of Natural Resources and Earth Sciences, University of Kashan, Kashan, Iran
rasol_hidari@kashanu.ac.ir

Abstract
With the globalization of tourism and its recognized significance in the economic and social development of nations, this sector has the potential to generate positive and constructive impacts across various economic, socio-cultural, physical, and environmental domains within cities. This research examined the spatial effects of urban tourism on the stability of the spatial system in District 3 of Isfahan city. The study was applied in nature and employed a descriptive-analytical methodology. The statistical population comprised residents and workers in District 3 of Isfahan with a sample size of 384 individuals determined using Cochran's formula. A random sampling method was utilized and data were collected via a questionnaire. Statistical analyses were performed using SPSS 26 and AMOS 24 software. The findings from the path analysis revealed that the spatial effects of urban tourism in District 3 of Isfahan significantly influenced social vitality (β = 0.98), income and business prosperity (β = 0.97), cultural well-being (β = 0.94), and employment and entrepreneurship (β = 0.91), all with a significance level of 0.000. The results indicated that tourism enhanced social vitality by preserving historical heritage, improving citizens' mental health and fostering a sense of vitality among residents. Additionally, it could contribute to increased youth employment and entrepreneurship in the region.

Keywords: Location-Spatial Effects, Sustainability, Tourism, Spatial System, District 3 of Isfahan City.

*Corresponding Author

Kazemi, M. , Vafaei, A. and Heydari Sureshjani, R. (2025). Investigating the location-spatial effects of urban tourism On the stability of the urban spatial system (Case study: region 3 of Isfahan City). *Spatial Planning*, 15 (2), 95 - 122 .

2476-3357 © The Author(s). Published by University of Isfahan
This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0).

10.22108/sppl.2025.143335.1816

Introduction

The past two decades have marked a significant boom in the tourism and hospitality sector. According to statistics, this industry has contributed $206 trillion to the global economy during this period and generated 119 million jobs worldwide. It serves as a vital source of national, regional, and local income and is recognized as one of the pillars of sustainable development. Tourism impacts host societies in three key areas: economic, social, and cultural. It fosters stability, differentiation, and dynamism in regions across various communities. In recent years, as an emerging industry, tourism has profoundly influenced the economic, social, and cultural landscapes of countries around the world. District 3 of Isfahan, covering an area of 1,521 hectares and home to 368,110 residents, is one of the city's central and prominent areas and is recognized as an important tourist hub. Its attractions, including Hasht Behesht, administrative centers, academic institutions, and a variety of commercial markets—especially historical ones—underscore its significance in the tourism sector. This district is a treasure trove of historical, natural, and cultural urban tourism attractions, featuring historical sites, cultural landmarks, religious venues, recreational areas, hospitality facilities, and commercial centers. Thus, leveraging the historical, natural, and cultural assets of this region is essential for fostering the stability of the city's spatial system across economic, social, and cultural dimensions. This research aimed to address the question of which aspect among the studied dimensions holds greater importance.

Materials & Methods

This research employed a descriptive and analytical approach, focusing on practical objectives. Initially, a review of relevant texts, sources, and theoretical framework was conducted. Subsequently, data were collected through fieldwork, which included observations and preparation and administration of a questionnaire aligned with the study's objectives and hypotheses. The questionnaire designed and developed by the researcher consisted of two sections: general questions and specialized questions. The latter was presented using a 5-point Likert scale (ranging from very little to very much) with the midpoint represented by the score of 3. The scope of this research was confined to District 3 of Isfahan City with the statistical population comprising its residents. A simple random sampling method was employed to select participants. For data analysis, a sample t-test was conducted using SPSS software, while Structural Equation Modeling (SEM) was utilized in AMOS software to assess the type and strength of relationships among the factors influencing the spatial effects of urban tourism on the stability of the city's spatial system.

Research Findings

Regarding the effects of the social vitality dimension of tourism, the findings indicated that it had the most significant impact on preserving historical and cultural heritage with an average score of 4.40. Conversely, the least impact was observed in fostering greater interaction among groups, communities, and ethnicities with an average of 3.85. In terms of income and tourism-related business effects, the highest impact was associated with the increase in land prices, which received a score of 4.16. The lowest impact, however, pertained to the rise in family income levels averaging 3.13. Descriptive findings related to the cultural and welfare dimension revealed that tourism had most significantly influenced the organization of cultural events and the development of recreational and cultural facilities with a common average score of 4.12. The least impact in this category was on reducing social inequalities, which received an average score of 3.75. Regarding the employment and entrepreneurship dimension, the greatest effects were attributed to the prosperity of markets and shopping centers with an average score of 4.07. In contrast, the least effects were observed in the growth of local businesses and increased employment averaging 3.39. To assess the spatial effects of urban tourism on the sustainability of the spatial system in District 3 of Isfahan, 20 indicators were designed based on the theoretical foundations of the research, a review of the literature, and characteristics of the study area. Respondents' opinions on the spatial effects of tourism in District 3 were measured collectively. A one-sample t-test was employed to examine the hypotheses.

Given that a 5-point Likert scale was utilized for the item measurements, a score of 3 was considered the midpoint in the analyses. The calculated T-statistic and significance level indicated that all dimensions of urban tourism—including social vitality, cultural and welfare, employment and entrepreneurship, and income and business—contributed to advancing spatial sustainability in District 3 of Isfahan. Thus, it could be concluded that the dimensions of social vitality, cultural and welfare, employment and entrepreneurship, and income and business with an average value of 3.94 played a crucial role in the development and sustainability of the city's spatial system.

Discussion of Results & Conclusion

Today, cities are rich in tourist attractions and consistently draw large numbers of visitors. Urban tourism represents a significant opportunity for sustainable urban development. As one of the most vital economic activities, urban tourism can generate substantial economic, social, and cultural benefits, facilitating comprehensive development. The results of this theoretical study indicated that urban tourism, when approached sustainably, enhanced the economic dimension by increasing demand for goods and services, boosting household incomes, elevating foreign exchange earnings, and creating new markets for domestic products. Socially, tourism fostered a vibrant community atmosphere, enhancing residents' sense of vitality and awareness of local traditions while revitalizing traditional arts. Furthermore, a comparison of the research findings with theoretical foundations highlighted that the social vitality derived from tourism in the region of Isfahan had contributed to preserving historical heritage, improving citizens' mental health, and fostering a sense of community well-being. In terms of income and tourism business, it had facilitated job creation, increased land values, and contributed to poverty reduction. In the cultural and welfare dimension, tourism had provided a platform for developing cultural and recreational facilities, reducing inequality, enhancing overall welfare and quality of life, and organizing various celebrations and rituals. Additionally, it had spurred employment opportunities for young people and encouraged entrepreneurship. The results from the one-sample t-test analysis confirmed that the spatial effects of urban tourism had positively influenced the stability of the studied area. Findings from the structural model further demonstrated the significance of these effects on the spatial system's stability. Tourism had had significant impacts on District 3 of Isfahan City with factor loadings of 0.98 for social vitality, 0.97 for income and business, 0.94 for cultural welfare, and 0.91 for employment and entrepreneurship. When comparing these results with those of other researchers, including Al-Elshaer et al. (2021), Tu and Zhang (2020), Kim et al., and Kayani and Boshaq (2016), it was evident that there was a consistent alignment regarding empowerment of women, improvement in quality of life, economic growth, and urban development.

برنامه‌ریزی فضایی
سال پانزدهم، شماره دوم، (پیاپی ۵۷)، ۱٤۰٤، ص ۱۲۲– ۹۵
تاریخ وصول: ۱٤۰۳/۸/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱٤۰٤/۲/۳

مقاله پژوهشی

بررسی اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری بر پایداری نظام فضایی شهر (مطالعهٔ موردی: منطقهٔ ۳ شهر اصفهان)

مینا کاظمی، کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکدهٔ منابع طبیعی و علوم زمین، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران
mis.mina.kazemi@gmail.com
ابوذر وفایی * ، استادیار گروه جغرافیا و گردشگری، دانشکدهٔ منابع طبیعی و علوم زمین، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران
vafaei@kashanu.ac.ir
رسول حیدری، استادیار گروه جغرافیا و گردشگری، دانشکدهٔ منابع طبیعی و علوم زمین، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران
rasol_hidari@kashanu.ac.ir

چکیده

به‌دنبال جهانی‌شدن فعالیت گردشگری و پی‌بردن به میزان اهمیت آن در پیشرفت اقتصادی و اجتماعی کشورها این فعالیت بنا بر عملکرد خود می‌تواند زمینه‌ساز اثرهای مثبت و سازنده در بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، کالبدی و زیست‌محیطی شهرها شود. محققان در پژوهش حاضر اثرهای مکانی-فضایی گردشگری شهری را بر پایداری نظام فضایی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان بررسی کردند. این پژوهش ازنظر هدف، کاربردی و ازنظر شیوهٔ انجام‌دادن توصیفی- تحلیلی است. جامعهٔ آماری شامل ساکنان و شاغلان در منطقهٔ ۳ شهر اصفهان است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸٤ نفر انتخاب شد. روش نمونه‌گیری تصادفی و ابزار پژوهش پرسشنامه است. در این مطالعه برای تجزیه‌وتحلیل پرسشنامه از روش‌های آماری در محیط نرم‌افزارهای SPSS26 و AMOS24 استفاده شده است. یافته‌های حاصل از تحلیل مسیر پژوهش نشان می‌دهد که اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری بر منطقهٔ ۳ شهر اصفهان در بعُد نشاط اجتماعی با مقدار بتای (β=۰/۹۸)، در بعُد درآمد و رونق کسب‌وکار با مقدار بتای (β=۰/۹۷)، در بعُد فرهنگی و رفاهی با مقدار بتای (β=۰/۹٤) و در بعُد اشتغال و کارآفرینی با مقدار بتای (β=۰/۹۱) و سطح معناداری (۰/۰۰۰) تأیید شده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد بُعد نشاط اجتماعی گردشگری در منطقهٔ ۳ شهر اصفهان زمینهٔ حفظ میراث تاریخی، سلامت روحی شهروندان و حس سرزندگی و شادابی ساکنان و در بُعد اشتغال و کارآفرینی باعث حرکت منطقه به‌سمت افزایش اشتغال جوانان و ایجاد کارآفرینی شده است.

واژه‌های کلیدی: اثرهای مکانی- فضایی، پایداری، گردشگری، نظام فضایی، منطقهٔ ۳ شهر اصفهان

---

*نویسنده مسؤول

کاظمی، مینا، وفایی، ابوذر و حیدری، رسول . (۱٤۰٤). بررسی اثرات مکانی -فضایی گردشگری شهری بر پایداری نظام فضایی شهر (مطالعه موردی: منطقه ۳ شهر اصفهان)، *برنامه ریزی فضایی*، ۱۵ (۲)، ۱۲۲– ۹۵ .

2476-3357 © The Author(s). Published by University of Isfahan
This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0).

10.22108/sppl.2025.143335.1816

مقدمه

دو دهۀ اخیر را می‌توان زمان شکوفایی بخش گردشگری و مهمان‌نوازی برشمرد. براساس آمارها این صنعت ۲۰٦ تریلیون دلار در بازۀ زمانی یادشده به اقتصاد جهانی کمک و ۱۱۹ میلیون شغل در سراسر جهان ایجاد کرده و به عنوان ابزار ایجاد درآمد ملی، منطقه‌ای و محلی به شمار آمده و از ارکان توسعۀ پایدار است (Chandra et al., 2022). سازمان جهانی گردشگری (UNWTO) گردشگری پایدار را به‌عنوان رویکردی معرفی می‌کند که ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را درنظر می‌گیرد و نیازهای ذی‌نفعان مختلف را مدنظر قرار می‌دهد (Korez-Vide, 2013). در توسعۀ پایدار گردشگری، مالکیت و کنترل توسعۀ گردشگری بیشتر در دست جامعۀ محلی و هدف آن بهینه‌سازی منافع بلندمدت گردشگران محیط زیست مقصد و مردم بومی است. توسعۀ پایدار گردشگری فرآیندی است که نیازهای گردشگران و جامعۀ میزبان را تأمین و در عین حال از فرصت‌های آینده حمایت می‌کند و مدیریت تمامی منابع را برای تأمین انواع نیازهای اقتصادی و اجتماعی به همراه دارد (Risteskia et al., 2012). در این راستا، هدف‌های گردشگری پایدار شامل کاهش اثرهای منفی گردشگری بر محیط زیست، حفاظت از میراث فرهنگی، تقویت رفاه اقتصادی و اجتماعی جوامع محلی و اطمینان از رضایت بازدیدکنندگان است (Yfantidou & Matarazzo, 2017Müller, 1994;). هدف‌های گردشگری پایدار در چارچوبی بزرگ‌تر عبارت است از هدف‌های محیطی، اقتصادی و اجتماعی که به‌شکل جلوگیری از نابودی منابع طبیعی، افزایش درآمد جامعه و نسل‌های آینده و ارتقای عدالت اجتماعی و برابری خود را نشان می‌دهد. علاوه‌بر سه هدف معرفی‌شده، مقاصد فرهنگی و نهادی گردشگری پایدار به‌صورت محافظت از فرهنگ‌ها و ارزش‌های زیباشناختی و ارتقای مشارکت جوامع محلی در تصمیم‌گیری‌های راهبردی خود را بروز می‌دهد (Fokiali et al., 2006). بنابراین در گردشگری پایدار تلاش بر این است که ضمن برآوردن نیازهای نسل کنونی و آینده بین سود کوتاه‌مدت و محافظت از محیط، پاسداری از هویت فرهنگی و ارتقای مزایای اقتصادی دربین جوامع توسعه‌یافته و درحال توسعه توازن برقرار شود (Sinclair & Jayawardena, 2003).

ازطرفی، صنعت گردشگری در کشورهای جهان سوم ازجمله ایران اهمیت بسزایی دارد. براساس ضوابط یونسکو ایران جزء ۱۰ کشور برجستۀ باستانی، تاریخی، مذهبی و فرهنگی جهان ازنظر جاذبه‌های گردشگری است و براساس سند چشم‌انداز توسعۀ ۲۰ ساله باید ۲۰ میلیون گردشگر خارجی تا سال ۱٤۰٤ جذب کند (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۵، ص. ۱٤۱). در این راستا، از آنجا که شهرها جاذبه‌های گردشگری فراوان دارد و همواره گردشگران زیادی را به‌سوی خود جذب می‌کند (نوربخش و همکاران، ۱۳۸۹، ص. ۲۰)، توجه به گردشگری شهری ازمنظر توسعۀ پایدار می‌تواند یک توسعۀ همه‌جانبۀ اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و کالبدی محیطی را پدید آورد. با این مقدمه منطقۀ ۳ شهر اصفهان با مساحت ۱۵۲۱ هکتار و جمعیت بالغ بر ۳٦۸۱۱۰ نفر یکی از مناطق اصلی و مرکزی شهر و از مراکز مهم گردشگری اصفهان است. متمرکزشدن بناهای تاریخی (میدان نقش‌جهان، کاخ چهل‌ستون، عالی‌قاپو، کاخ هشت بهشت و ...)، مراکز اداری، حوزه‌های علمیه، وجود بیشترین مراکز تجاری و بازارها به‌خصوص بازارهای تاریخی این منطقه را به‌لحاظ گردشگری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار کرده است؛ بنابراین این منطقه یکی از باارزش‌ترین مناطق تاریخی و گردشگری شهر اصفهان است که جاذبه‌های مختلف گردشگری شهری درحوزه‌های تاریخی، طبیعی و

فرهنگی شامل اماکن تاریخی، فرهنگی، مذهبی، تفریحی، تسهیلات مهمان‌نوازی، مراکز تجاری و ... دارد؛ بنابراین توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های تاریخی، طبیعی و فرهنگی این منطقه و بهره‌برداری مناسب از این ظرفیت‌ها می‌تواند زمینه‌ساز پایداری نظام فضایی شهر در ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی شود. محققان در پژوهش حاضر بر آن هستند که ضمن بیان مفاهیم نظری مرتبط با موضوع اثرهای مکانی-فضایی گردشگری شهری را بر پایداری نظام فضایی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان بررسی کنند و با پاسخ به سؤال ذیل میزان اثرگذاری هرکدام از ابعاد گردشگری بر پایداری نظام فضایی شهر شناسایی شود.

مهم‌ترین اثرهای مکانی – فضایی گردشگری شهری بر پایداری نظام فضایی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان کدام است؟

مبانی نظری پژوهش

دیدگاه‌ها و رویکردهای گردشگری

الف) رویکرد حمایتی

گردشگری براساس این رویکرد به‌عنوان یک فعالیت پویا می‌تواند باعث توسعهٔ بخش اقتصادی کشور شود. این رویکرد مردم جامعهٔ میزبان را عامل مهم در راستای توسعهٔ گردشگری منطقه می‌داند و به دولت نقش نظارتی می‌دهد که سبب اتخاذ سیاست‌های توسعهٔ گردشگری به‌ویژه درزمینهٔ اقتصاد است و معتقد است این مردم هستند که با مهمان‌نوازی باعث ایجاد تجربهٔ خوشایند برای گردشگران شده‌اند و زمینهٔ توسعهٔ گردشگری منطقه را فراهم می‌کنند (Gursoy et al., 2002, P. 80).

ب) رویکرد اقتصادی

این رویکرد درپی شناسایی عوامل نفع برنده از گردشگری نیست، بلکه به‌دنبال رسیدن به هدف‌های رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال با توسعهٔ گردشگری است. این رویکرد به گردشگری به‌عنوان یک فعالیت صادراتی می‌نگرد و هدف‌های اقتصادی برایش اولویت دارد تا زوایای زیست‌محیطی و اجتماعی. به همین منظور، به‌دنبال ایجاد نوعی از بازاریابی برای جذب بیشترین مزایای اقتصادی از گردشگران است (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۹۳، ص. ۱۳۸).

ج) دیدگاه دانش‌مدار

در این دیدگاه تصمیم‌های سیاسی دربارهٔ توسعهٔ گردشگری برمبنای پژوهش‌های علمی اتخاذ می‌شد و سیاست‌گذاری منطقی با توجه به ارزیابی علمی نتایج توسعهٔ گردشگری صورت می‌گرفت. در این دیدگاه دانش‌مدار بر تأسیس دانشکده‌ها و پژوهشکده‌های گردشگری و توسعهٔ پژوهش‌های گردشگری تأکید می‌شد. براساس همین دیدگاه بود که رشتهٔ گردشگری به‌عنوان رشتهٔ مستقل علمی در جهان مطرح شد (کمالی، ۱۴۰۰، ص. ۱۴۹).

د) دیدگاه کلاسیک و نئوکلاسیک

با توجه به یکی‌بودن اصول و پایه‌های مکتب کلاسیک و نئوکلاسیک و باور هر دو مبتنی بر عدم دخالت دولت مواضع این مکاتب دربارهٔ صنعت گردشگری و سازوکارهای آن مواضع واحدی خواهد بود. نظر پیروان این مکاتب دربارهٔ این صنعت با توجه به اصول کلی آنان مبتنی بر عدم دخالت دولت، خصوصی‌سازی، پیروی از اصل بازار آزاد

و رقابت کامل است؛ زیرا نیروهای بازار آزاد و رقابتی خود به‌شکلی عمل می‌کنند که تعادل به‌صورت خودکار برقرار شود. براساس اصول این مکاتب این نتیجه حاصل می‌شود که دولت مجاز به دخالت در صنعت گردشگری و امور مربوط به آن نخواهد بود (خلیلی، ۱٤۰۲، ص. ٦۰٦).

گردشگری و پایداری نظام فضایی شهرها

محققان طی دهه‌های گذشته در پژوهش‌های زیادی ارتباط بین گردشگری – رفاه و کیفیت زندگی را نشان داده‌اند (Smith & Diekmann, 2017; Uysal et al., 2016). صنعت گردشگری این قابلیت را دارد که با کمک برنامه‌های گردشگری اجتماعی بر فقر و محرومیت غلبه و به افزایش رفاه ذهنی شهروندان کمک کند و فرصت‌هایی را برای افزایش تعاملات و انسجام اجتماعی فراهم آورد (Eichhorn, 2020; Kakoudakis et al., 2017). گردشگری شهری منتهی به نوسازی و توسعهٔ سیمای شهری، گسترش سیستم حمل‌ونقل عمومی و خصوصی، افزایش تعداد اقامتگاه‌های گردشگری و بهبود و ساماندهی زیرساخت‌های شهری می‌شود (کیانی سلمی و بسحاق، ۱۳۹٦، ص. ۳۳). همچنین، از مهم‌ترین فواید گردشگری علاوه‌بر جنبه‌های اجتماعی می‌توان به سلامت جسمی و روانی (Chen & Petrick, 2013)، افزایش شادی (Nawijn, 2011)، افزایش رضایت از زندگی (Gilbert & Abdullah, 2004)، افزایش کیفیت زندگی (Dolnicar et al., 2012; Neal et al., 2007)، افزایش سطح سلامت (Ferrer et al., 2016) و رفاه اجتماعی (Pyke et al., 2019; Griffin & Stacey, 2011) اشاره کرد؛ به‌طوری که حتی در پژوهش‌های پزشکی (Gump & ESC, 2018 ; Matthews, 2000) و روان‌شناسی به‌وضوح به این موضوع اشاره شده است که گردشگری روزمرگی و استرس ناشی از کار را کاهش می‌دهد و در کنار آن به بهبود سلامتی افراد می‌انجامد (Melon et al., 2018; De Bloom et al., 2017). در پژوهش‌های دیگری که در این ارتباط صورت پذیرفته، مشخص شده است که گردشگری این فرصت را برای افراد فراهم می‌کند که شهروندان با سطح‌های درآمدی، تحصیلی و موقعیت اجتماعی مختلف باهم عجین شوند و در عین حال از فرهنگ‌های مختلف آگاهی پیدا و به رشد فردی و اجتماعی خود کمک کنند (Minnaert et al., VisitBritain, 20102009;). تحقیقات نشان داده است که مشارکت در شبکه‌های اجتماعی و گردشگری برای سلامت جسمی و روانی افراد مفید است؛ زیرا سیستم ایمنی را تقویت می‌کند (Pressman & Cohen, 2005)، از بیماری‌های قلبی عروقی و اثرهای مخرب استرس می‌کاهد (Seeman et al., 1994)، از رفتارهایی حمایت می‌کند که به سلامت فردی کمک می‌کند (Kinney et al., 2005)، عزت‌نفس فردی و جمعی را بهبود می‌بخشد (Cornman et al., 2003) و خطر مرگ را کاهش و کیفیت زندگی و طول عمر را افزایش می‌دهد (Glass et al., 1999). علاوه بر این، گردشگری به افراد این امکان را می‌دهد که روش‌های مختلف زندگی را درک کنند و دانش‌های جدیدی ازجمله دانش مربوط به فرهنگ و تاریخ را به دست آورند. این نوع یادگیری به آگاهی کلی از انسانیت کمک می‌کند و به افراد آموزش می‌دهد تا نقش خود را در جامعه بهتر درک کنند. همچنین، گردشگری به رفاه اجتماعی و فکری آنها کمک می‌کند (Wellness Tourism Worldwide, 2011). درنهایت، یافته‌های متعدّدی نشان داده است که گردشگری بر کاهش نابرابری و تضمین توانمندسازی زنان اثر گذار است (Je et al., 2020Boley et al., 2017;). به‌طوری که به‌خوبی مستند شده است

که صنعت گردشگری این امکان را دارد که زنان را توانمند کند و آنها را به‌طور مؤثر در توسعهٔ جامعه به‌ویـژه در کشـورهایی با ارزش‌های سنتی مشارکت دهد (Gil Arroyo et al., 2019; Almathami et al., 2020).

اثرهای مکانی - فضایی گردشگری شهری

الف) اثرهای اقتصادی

ازجمله اثرهای مثبت اقتصادی می‌توان به افزایش درآمد برای جامعهٔ میزبان اشاره کرد؛ زیرا این صـنعت فرصـت‌هـای شغلی جدیدی را ایجاد می‌کند. علاوه بر این، توسعهٔ گردشگری بیشتر به بهبود زیرساخت‌ها و سیستم‌های حمل‌ونقـل منجر می‌شود که می‌تواند رفاه عمومی را ارتقا دهد (Pramanik & Ingkadijaya, 2017). همچنـین، ارزآوری، تعـادل منطقه‌ای، کمـک بـــه صلـح جهانی، کمک بـه سـرمایه‌گـذاری در میـراث فرهنگـی، بهسـازی محـیط و جلـوگیری از برون‌کوچی جمعیت نمونه‌هایی از مزایای این صنعـت بوده است (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹٤، ص. ٤٧). درنهایـت، اوزتورک و همکاران مهم‌ترین اثرهای مثبـت گردشـگری را در بُعـد اقتصـادی افـزایش درآمـد، بهبـود اسـتانداردهای زندگی، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، افزایش سرمایه‌گذاری‌های جدیـد، بهبـود زیرسـاخت‌هـا و تأسیسـات ازنظـر کیفیت و کمیت و افزایش درآمدهای مالیاتی عنوان کرده‌اند (Öztürk et al., 2015).

ب) اثرهای اجتماعی- فرهنگی

این بخش از گردشگری درزمینه‌هایی مانند افزایش ارتباطات اجتمـاعی مـردم، آشـنایی بـا فرهنـگ‌هـای مختلـف، یادگیری چیزهای جدید، کسب تجربه‌های متنوع و حمایت از توسعهٔ منطقه‌ای به مقاصد مختلف کمک می‌کند (Uslu et al., 2020). از مهم‌ترین اثرهای گردشگری فرهنگی و اجتماعی می‌توان به مواردی ماننـد افـزایش افتخـار و ارزش اجتماعی، تبادلات فرهنگی، مشارکت اجتماعی، اشتراک‌گذاری دانش فرهنگی، تنوع بین‌المللی و ایجـاد محیطـی بـرای صلح اشاره کرد (Joo et al., 2019; Ribeiro et al., 2017).

ج) اثرهای زیست‌محیطی

مهم‌ترین تأثیرهای گردشگری بر محیط زیست اثرهای طبیعی است. تأثیرهـای مثبـت زیسـت‌محیطـی گردشـگری شامل آگاهی زیست‌محیطی و مدیریت بهتر محیط زیست، بازسازی مکان‌های تاریخی و یادبودها و حفاظت از میـراث طبیعی و فرهنگی است؛ اما گردشگری اثرهای منفی بر محیط زیست نیز دارد کـه بـه‌صـورت افـزایش مصـرف منـابع طبیعی، تخریب اراضی و استفاده از آنها به‌طور غیرپایدار، تغییر در اکوسیستم، افزایش فشار بر زیرساخت‌های موجـود و درنهایت، افزایش آلودگی هوا، آب، صدا و آلودگی‌های بصری است (Öztürk et al., 2015).

پیشینهٔ پژوهش

در راستای مباحث گردشگری پیشینهٔ پژوهش‌های زیادی وجود دارد که در آن از ابزارهای تحلیلی بـرای انـدازه‌گیـری درجه پایداری گردشگری با در نظر گرفتن جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و زیسـت‌محیطـی آن اسـتفاده شـده اسـت (P´erez et al., 2017; Lozano et al., 2019). در ذیل به برخی از این مطالعات اشاره می‌شود.

قادری و اعرابی (۱۳۹۸) پژوهشی با عنوان «اثرات گردشگری بر پایداری شهرهای بین راهی: مطالعهٔ موردی: شهر زیراب» انجام دادند. نتایج نشان داد که کمبود مدیریت یکپارچهٔ شهری، تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی، افزایش ترافیک و غیره مهم‌ترین عوامل منفی اثرگذار گردشگری بر این شهر است. همچنین، مشخص شد که اگرچه گردشگری در اغلب متغیرهای مدیریتی، کالبدی و اقتصادی اثری مثبت بر شهر زیراب داشته است، ازلحاظ محیط زیستی موجب مسائل عمده‌ای همچون تغییر کاربری و افزایش آلودگی شده است.

موحد و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «تحلیل ادراک ذی‌نفعان از پایداری اثرات گردشگری در شهر لاهیجان» انجام دادند. نتایج نشان داد که وضعیت توسعهٔ گردشگری در شهر لاهیجان به‌لحاظ اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی از حد متوسط کیفیت بیشتر است؛ اما این شهر در بعُد کالبدی گردشگری جایگاه مناسبی نداشت.

اجزا شکوهی و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «ارزیابی اثرات گردشگری براساس ادراکات جامعهٔ میزبان: مطالعهٔ موردی: منطقهٔ ثامن مشهد» انجام دادند. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که گردشگری در منطقهٔ ثامن در بعُد اقتصادی و اجتماعی- فرهنگی اثرهای مثبت و منفی متفاوتی به جای گذاشته است؛ اما در بعُد زیست‌محیطی اثرهای نامطلوب و منفی بیشتر است.

حبیبی (۱٤۰۱) پژوهشی با عنوان «تحلیل اثرات گردشگری بر اقتصاد روستاهای هدف در استان کردستان» انجام داد. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای این پژوهش نشان داد که گردشگری اثرهای مثبت و منفی مختلفی بر جامعهٔ میزبان دارد و بیشترین اثر مطلوب گردشگری از بُعد اقتصادی مربوط به ایجاد درآمد و شغل است. همچنین، نگرش مثبت ساکنان محلی به گردشگری ازجمله اثرهای مثبت اجتماعی و فرهنگی گردشگری تلقی می‌شود. از طرف دیگر، کاهش انسجام و مشارکت در توسعهٔ روستا، از بین رفتن آداب، فرهنگ و ارزش‌های محلی روستاها و الگوبرداری نامناسب از گردشگران ازجمله اثرهای منفی گردشگری بوده است.

سینگ و الم پژوهشی با عنوان «آیا گسترش گردشگری کلید رشد اقتصادی در هند است؟ تحلیل سری‌های زمانی در سطح کل» انجام دادند. یافته‌ها نشان داد که بین متغیرهای اقتصادی و رشد بلند گردشگری ارتباط معناداری وجود دارد. همچنین، در این مطالعه مشخص شد که حمایت بخش خصوصی و دولت از عوامل اثرگذار بر رشد اقتصادی گردشگری در کشور هند است (Singh & Alam, 2014).

ونتو و همکاران پژوهشی با عنوان «ارزیابی مجدد پیامدهای رفاه گردشگری اجتماعی: شواهدی از فنلاند» انجام دادند. نتایج که براساس یک نظرسنجی از ۳۷۱ پاسخ‌دهنده منتج شده بود، نشان داد که گردشگری اجتماعی تأثیرهای مثبتی بر رضایت از زندگی، اوقات فراغت، سلامت روان، زندگی اجتماعی، شغل و وضعیت اقتصادی داشته است؛ اما اثرهای کمتری روی آموزش و انسجام اجتماعی خانواده به‌جا گذاشته است (Vento et al., 2020).

کرونبرگ و فوش پژوهشی با عنوان «همسوسازی تأثیر اجتماعی-اقتصادی گردشگری با اهداف توسعهٔ پایدار سازمان ملل متحد» انجام دادند. نتایج نشان داد که گردشگری فقط درحد متوسط به هدف‌های توسعهٔ پایدار ازنظر اجتماعی- اقتصادی برای کارگران بخش گردشگری کمک می‌کند و مؤسسه‌های گردشگری منطقه باید به استراتژی‌های توسعهٔ خود برای پایداری بیشتر ادامه دهند (Kronenberg & Fuchs, 2021).

رامیرز و همکاران پژوهشی با عنوان «گردشگری به‌عنوان محرک توسعهٔ اقتصادی و اجتماعی در مناطق توسعه‌نیافته» انجام دادند. نتایج نشان داد که سیاست‌ها و تبادلات اجتماعی شرکت‌های بین‌المللی شهروندان را بهم نزدیک می‌کند و باعث توسعهٔ اجتماعی اقتصادی مناطق محروم و فقیری می‌شود که فقط از منابع طبیعی (معدنی) برای توسعهٔ خود استفاده می‌کنند (Ramírez et al., 2024).

قلمرو جغرافیایی پژوهش

اصفهان به‌عنوان یک کلانشهر در مرکز ایران، مرکز استان و شهرستان اصفهان است. مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵ این شهر ۱۹۶۱۲۶۰نفر جمعیت دارد که از این تعداد ۹۸۹۱۶۸ نفر مرد و ۹۷۲۰۹۲ نفر زن هستند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). این شهر برای خدمات‌رسانی مطلوب به شهروندان به ۱۵ منطقه تقسیم شده است. شهر اصفهان با داشتن معماری زیبای اسلامی، پل‌های سرپوشیده، مسجدها و مناره‌های بی‌نظیرش لقب نصف جهان را کسب کرده است. محدودهٔ مطالعه‌شدهٔ پژوهش منطقهٔ ۳ شهر است. منطقهٔ ۳ شهرداری اصفهان با مساحت ۱۵۲۱ هکتار و جمعیت بالغ بر ۳۶۸۱۱۰ نفر در سال ۱۴۰۲ یکی از مناطق اصلی در مرکز شهر اصفهان است که از جنوب به رودخانهٔ زاینده رود، از غرب به خیابان‌های چهارباغ عباسی و چهارباغ پایین، از شمال به خیابان‌های مدرس، سروش و میدان طوقچی و از شرق به خیابان بزرگمهر محدود می‌شود. این منطقه از مراکز مهم گردشگری شهر اصفهان است. مساحت فضای سبز آن نیز به ۶۹۳,۴۳۸ متر مربع می‌رسد. متمرکزشدن بناهای تاریخی (میدان نقش جهان، کاخ چهل‌ستون، عالی‌قاپو، کاخ هشت‌بهشت و ...)، مراکز اداری، حوزه‌های علمیه، وجود بیشترین مراکز تجاری و بازارها به‌خصوص بازارهای تاریخی این منطقه را به‌لحاظ گردشگری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار کرده است.

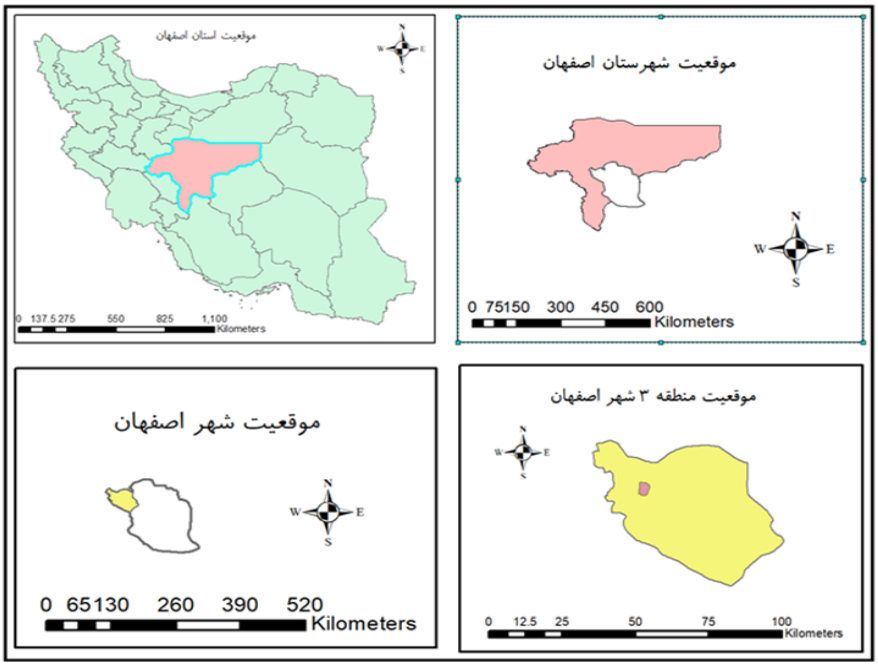

شکل ۱: نقشهٔ موقعیت جغرافیایی منطقهٔ مطالعه‌شده (منبع: شهرداری اصفهان)

Figure 1: Geographical location map of the study area

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر ازنظر هدف، کاربردی و ازنظر شیوهٔ انجام‌دادن، توصیفی- تحلیلی است. در این پژوهش ابتدا متون، منابع و تدوین چارچوب نظری موضوع بررسی شده است. درادامه، جمع‌آوری داده‌ها با کار میدانی (شامل مشاهده و تهیه و تکمیل پرسشنامه در راستای هدف‌ها و فرضیه‌های پژوهش) صورت گرفته است. سپس داده‌ها با آزمون‌های آماری تجزیه‌وتحلیل و درنهایت، نتیجه‌گیری و پیشنهادهای لازم براساس خروجی یافته‌ها ارائه شده است.

روش جمع‌آوری اطلاعات

با توجه به اصول کلی روش پژوهش در طراحی تحقیق و جمع‌آوری اطلاعات از دو روش اسنادی و پیمایشی بهره گرفته شده است. در مرحلهٔ اول برای مشخص‌شدن مباحث نظری در ارتباط با موضوع پژوهش از روش تحلیل داده‌های ثانویه (کتابخانه‌ای) استفاده و در بخش میدانی با طراحی و تکمیل پرسشنامه اثرهای مکانی فضایی- گردشگری شهری بر پایداری نظام فضایی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان بررسی شده است. پرسشنامهٔ طراحی‌شده و محقق‌ساخته متشکل از دو بخش مجزاست: ابتدا سؤال‌های عمومی و درادامه، سؤال‌های تخصصی در قالب طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم تا خیلی زیاد) مطرح شده که نتیجهٔ آن قرارگرفتن عدد ۳ به‌عنوان حد وسط آزمون است.

جامعهٔ آماری و روش نمونه‌برداری

قلمرو مکانی پژوهش شهر اصفهان (منطقهٔ ۳) است. جامعهٔ آماری پژوهش را ساکنان منطقهٔ ۳ تشکیل می‌دهد. روش نمونه‌برداری در این پژوهش ازنوع نمونه‌گیری تصادفی ساده است.

روش و ابزار تجزیه‌وتحلیل داده‌ها

برای تحلیل‌های توصیفی و استنباطی داده‌ها از آزمون تی تک نمونه‌ای در نرم‌افزار SPSS و برای تعیین نوع و میزان ارتباط میان هریک از عامل های تأثیرگذار بر اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری بر پایداری نظام فضایی شهر از مدل‌سازی معادله‌های ساختاری در نرم‌افزا AMOS استفاده شده است.

همچنین، برای تعیین پایایی ابزار پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. میزان آلفای محاسبه‌شده برای متغیرهای پژوهش به میزان (۰/۹۰۱) است که مقدار مناسبی را نشان می‌دهد. جدول ۱ مقدار آلفای کرونباخ شاخص‌ها و نماگرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۱: مقدار آلفای کرونباخ معیارها و نماگرهای پژوهش

Table 1: Cronbach's alpha value of research criteria and indicators

معیار	مقدار آلفای کرونباخ	
فرهنگی و رفاهی	۰/۷۱۰	
نشاط اجتماعی	۰/۷۰٦	
درآمد و کسب کار	۰/۷۲۵	
اشتغال و کارآفرینی	۰/۷۷٤	
مقدار کل آلفای شاخص‌ها: (۰/۹۰۱)		تعداد گویه‌های پژوهش ۲٤

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱٤۰۳

در این پژوهش به تناسب موضوع پژوهش، هدف‌های تحقیق و فرضیه‌ها، اثرهای مکانی – فضایی گردشگری شهری در ٤ معیار فرهنگی رفاهی، نشاط اجتماعی، درآمد و کسب کار، اشتغال و کارآفرینی دسته‌بندی و درادامه، از هر معیار تعدادی شاخص انتخاب شد که با اهمیت‌تر و کلیدی‌تر بود.

جدول ۲: معیارها و نماگرهای استفاده‌شده در پژوهش

Table 2: Criteria and indicators used in the research

معیار	نماگر	عنوان اصلی
نشاط اجتماعی	S1 - حفظ میراث تاریخی و فرهنگی.S3 - افزایش فضاها و مکان‌های عمومی. S8 - افزایش حس سرزندگی و شادابی در افراد. S10 - افزایش سلامت روحی شهروندان. S11- تعامل بیشتر بین گروه‌ها اجتماع‌ها و قومیت‌ها.	اثرهای مکانی - فضایی گردشگری شهری بر پایداری نظام فضایی شهر (مطالعهٔ موردی: منطقهٔ ۳ شهر اصفهان)
درآمد و و کسب کار	EC7 – برابری فرصت‌های اشتغال. EC8- ایجاد بازارهای نو برای فروش محصولات. EC9– افزایش میزان سرمایه‌گذاری. EC10 – افزایش قیمت زمین. EC11 – کاهش فقر. EC12 – افزایش سطح درآمد خانواده‌ها.	
فرهنگی رفاهی	S2 -توسعهٔ تسهیلات تفریحی و فرهنگی. S4–افزایش رفاه و کیفیت زندگی.S5– . آگاهی مردم به سنت‌های بومی. S6- افزایش علاقهٔ مردم به هنر و صنایع‌دستی.S7- افزایش جمعیت. S9 - افزایش برگزاری مراسم‌های فرهنگی و جشن‌ها. S12– کاهش نابرابری‌های اجتماعی.	
اشتغال و کارآفرینی	EC1– رونق کسب‌وکارهای محلی.EC2 – افزایش اشتغال جوانان. EC3– افزایش اشتغال زنان. EC4– رونق بازار و مراکز خرید. EC5– افزایش صنایع خلّاق (سینما، موسیقی و غیره).EC6 – ایجاد کارآفرینی.	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱٤۰۳

یافته‌های پژوهش و تجزیه‌وتحلیل

یافته‌های توصیفی پژوهش

در مطالعهٔ حاضر از کل نمونهٔ آماری ۷۲ درصد پاسخگویان را مردان و ۲۸ درصد پاسخگویان را زنان تشکیل داده است. ازلحاظ وضعیت سنی، بیشترین جمعیت نمونه با ۳۲/٦ درصد مربوط به طبقهٔ ٤۰–۳۱ و کمترین جمعیت نمونه نیز با ۱۷/٦ درصد مربوط به طبقهٔ کمتر از ۲۰ سال است. ۲۸/۷ درصد نمونه هم در طبقهٔ ۲۰ تا ۳۰ سال، ۳۲/٦ درصد در طبقهٔ ٤۰ تا ۳۱ و ۲۱/۱ درصد نمونه در طبقهٔ بالای ٤۰ سال قرار داشت؛ بنابراین توزیع سنی نمونه نیز پراکندگی به‌نسبت مناسبی دارد. به‌لحاظ متغیر تحصیلات، بیشترین سطح تحصیلات افراد مربوط به مقطع لیسانس با ۲۷/۸ درصد و کمترین مربوط به گروه تحصیلات دکتری با ۲/٦ درصد است. گروه‌های فوق‌دیپلم، دیپلم، زیر دیپلم و فوق لیسانس نیز به‌ترتیب با ۲۳/٤ درصد،۲۰ درصد، ۱۵/۷ و ۱۰/۵ درصد از تحصیلات در رتبهٔ بعدی قرار گرفته است. بررسی وضعیت سطح تحصیلات نشان می‌دهد که نظرها از تمامی گروه‌ها ازنظر تحصیلات جمع‌آوری شده است؛ بنابراین این متغیر توزیع مطلوبی دارد. ازلحاظ متغیر شغل ۷۳/٦ درصد نمونهٔ آماری شاغل، ۱۸/٤ درصد نمونهٔ آماری بازنشسته و ۸ درصد نمونهٔ آماری بیکار هستند. به‌لحاظ متغیر مدت اقامت، ۲۹ درصد افراد کمتر از ۵ سال، ۲۰ درصد بین۱۰– ۵ سال، ۲۳ درصد بین ۱۵–۱۰ سال، ۱۳ درصد بین ۲۰–۱۵، ۱۵ درصد هم بیشتر از ۲۰ سال در منطقهٔ مطالعه‌شده اقامت دارند. درزمینهٔ متغیر میزان درآمد، ۵ درصد از نمونهٔ آماری کمتر از ٤ میلیون درآمد، ۲۱ درصد بین ٦ تا ٤ میلیون، ۲۹ درصد بین ۱۰–۸ میلیون و ٤۵ درصد بیش از ۱۰ میلیون درآمد ماهیانه دارند.

در نتایج به‌دست‌آمده از جدول ۳ اثرهای بُعد نشاط اجتماعی گردشگری بررسی شده است. همان‌طور که مشخص

است بیشترین تأثیر بُعد اجتماعی گردشگری بر حفظ میراث تاریخی–فرهنگی با میانگین (٤/٤۰) است و کمترین اثر هم به تعامل بیشتر بین گروه‌ها، اجتماع‌ها و قومیت‌ها با میانگین (۳/۸۵) اختصاص دارد.

جدول ۳: یافته‌های توصیفی بُعد نشاط اجتماعی

Table 3: Descriptive findings of the social vitality index

نشاط اجتماعی		خیلی‌کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی‌زیاد	میانگین	انحراف معیار
حفظ میراث تاریخی و فرهنگی	فراوانی	–	–	۷۳	۸۷	۲۲٤	٤/٤۰	/۷۹۱
	درصد	–	–	۱۹	۲۲,۷	۵۸,۳		
افزایش فضاها و مکان‌های عمومی	فراوانی	۲	۱۷	۸۷	۱۵۵	۱۲۳	۳/۹۹	/۸۸٤
	درصد	۰,۵	۵	۲۲,۵	٤۰	۳۲		
افزایش حس سرزندگی و شادابی در افراد	فراوانی	–	۱۰	۹۰	۱۳۸	۱٤٦	٤/۰۸	/۸٤۳
	درصد	–	۲,٦	۲۳,٤	۳۵,۹	۳۸		
افزایش سلامت روحی شهروندان	فراوانی	۱	۱۳	۸۰	۱٤٤	۱٤٦	٤/۱۰	/۸۵٦
	درصد	۰,۳	۳/٤	۲۰,۸	۳۷,۵	۳۸		
تعامل بیشتر بین گروه‌ها، اجتماع‌ها و قومیت‌ها	فراوانی	٤	۱۹	۱۱۰	۱٤۷	۱۰٤	۳/۸۵	/۹۱٦
	درصد	۱	٤,۹	۲۸,٦	۳۸,۳	۲۷,۱		
میانگین بُعد نشاط اجتماعی							٤/۰۸	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱٤۰۳

نتایج اثرهای بعُد درآمد و کسب کار گردشگری در جدول ٤ ارائه شده است. مطابق این جدول بیشترین اثرهای گردشگری به افزایش قیمت زمین با امتیاز (٤/۱٦) و کمترین امتیاز هم به گویهٔ افزایش سطح درآمد خانواده‌ها با میانگین (۳/۱۳) تعلق دارد.

جدول ٤: یافته‌های توصیفی بُعد درآمد و کسب کار

Table 4: Descriptive findings of the income and employment index

درآمد و کسب کار		خیلی‌کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی‌زیاد	میانگین	انحراف معیار
ایجاد برابری فرصت‌های شغلی	فراوانی	۱۲	۲٦	۷۵	۱٤۱	۱۳۰	۳/۹۰	۱/۰٤۸
	درصد	۳/۱	٦/۸	۱۹/۵	۳٦/۷	۳۳/۹		
ایجاد بازارهای نو برای فروش محصولات داخلی	فراوانی	۸	۲۰	۷۰	۱۵۳	۱۳۳	۳/۹۹	/۹٦۲
	درصد	۲/۱	۵/۲	۱۸/۲	۳۹/۸	۳٤/٦		
افزایش میزان سرمایه‌گذاری	فراوانی	۱۹	۲۵	۷٤	۹۳	۱۷۳	۳/۹۷	۱/۱٦٤
	درصد	٤,۹	٦/۵	۱۹/۳	۲٤/۲	٤٤/۱		
افزایش قیمت زمین	فراوانی	۸	۱۵	٦٤	۱۱۳	۱۸٤	٤/۱٦	/۹۸۳
	درصد	۲/۱	۳/۹	۱٦/۷	۲۹/٤	٤۷/۹		
کاهش فقر	فراوانی	۱۲	۲۵	۹٤	۹۱	۱٦۲	۳/۹٤	۱/۱۰۰
	درصد	۳/۱	٦/۵	۲٤/۵	۲۳/۷	٤۲/۲		
افزایش سطح درآمد خانواده‌ها	فراوانی	۳۱	٤۹	۱٦٤	۱۱۰	۳۰	۳/۱۳	۱/۰۰۲
	درصد	۸/۱	۱۲/۸	٤۲/۷	۲۸/٦	۷/۸		
میانگین بُعد درآمد و کسب کار							۳/۸٤	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱٤۰۳

در جدول ۵ یافته‌های توصیفی اثرهای بعُد فرهنگی و رفاهی بررسی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که

گردشگری در این بخش بیشترین اثرها را بر برگزاری مراسم‌های فرهنگی و جشن‌ها و توسعهٔ تسهیلات تفریحی و فرهنگی با میانگین مشترک (٤/١٢) از خود به جای گذاشته است و کمترین اثر هم به کاهش نابرابری‌های اجتماعی با میانگین (۳/۷۵) تعلق دارد.

جدول ۵: یافته‌های توصیفی بُعد فرهنگی و رفاهی

Table 5: Descriptive findings of the cultural and welfare index

فرهنگی و رفاهی		خیلی‌کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی‌زیاد	میانگین	انحراف معیار
توسعهٔ تسهیلات تفریحی و فرهنگی	فراوانی	۱	۱۰	۹۵	۱۱٤	١٦٤	٤/١٢	/۸۹۳
	درصد	/۳	۲/٦	۲٤/۷	۲۹/۷	٤۲/۷		
باعث افزایش رفاه و کیفیت زندگی ساکنان	فراوانی	–	۳۰	۷۸	١٤٢	١٣٤	۳/۹۸	/۹۳۰
	درصد	–	۷/۸	۲۰/۳	۳۷	۳٤/۹		
افزایش آگاهی مردم به سنت‌های بومی	فراوانی	۲۰	۹	۹۸	١٢٤	١٣٣	۳/۸۹	۱/۰۸۰
	درصد	۵/۲	۲/۳	۲۵/۵	۳۲/۳	۳٤,٦		
افزایش علاقهٔ مردم به هنر و صنایع‌دستی	فراوانی	۱۵	۹	۸۹	١٢٥	١٤٦	۳/۹۸	۱/۰۳۵
	درصد	۳/۹	۲/۳	۲۳/۲	۳۲/٦	۳۸		
افزایش جمعیت	فراوانی	–	١٤	۹۳	١٦٥	١١٢	۳/۹۷	/۸۲۳
	درصد	–	۳/٦	۲٤/۲	٤۳	۲۹,۲		
افزایش برگزاری مراسم‌های فرهنگی و جشن‌ها	فراوانی	۲	۷	۸٦	١٣٥	١٥٠	٤/١٢	/۸۵۵
	درصد	۰,۵	۱/۸	۲۲/٤	۳٦/۲	۳۹/۱		
کاهش باعث نابرابری‌های اجتماعی	فراوانی	۵	۳۱	۱۱۳	١٣٥	١٠٠	۳/۷۵	/۹٦۷
	درصد	۱/۳	۸/۱	۲۹/٤	۳۵/۵	۲٦		
میانگین بُعد فرهنگی و رفاهی							۳/۹۷	

منبع: یافته‌های پژوهش، ١٤٠٣

در نتایج جدول ٦ یافته‌های توصیفی اثرهای بُعد اشتغال و کارآفرینی گردشگری تحلیل شده است. خروجی منتج‌شده از این بعُد نشان می‌دهد که بیشترین اثرها به رونق بازار و مراکز خرید با میانگین (٤/٠٧) و کمترین تأثیرها به گویهٔ رونق کسب‌وکارهای محلی و افزایش شغل با میانگین (۳/۳۹) تعلق دارد.

جدول ٦: یافته‌های توصیفی بُعد اشتغال و کارآفرینی

Table 6: Descriptive findings of the employment and entrepreneurship index

ردیف	اشتغال و کارآفرینی		خیلی‌کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی‌زیاد	میانگین	انحراف معیار
EC1	رونق کسب‌وکارهای محلی و افزایش شغل	فراوانی	۳٤	۵۱	۹٦	۱۲۹	۷٤	۳/۳۹	۱/۱۹۰
		درصد	۸/۹	۱۳,۳	۲۵	۳۳/٦	۱۹/۳		
EC2	افزایش اشتغال جوانان	فراوانی	۱۵	۱۹	۵۹	۱٦۷	۱۲٤	۳/۹٤	۱/۰۱۳
		درصد	۳/۹	٤,۹	۱۵/٤	٤۳,۵	۳۲,۳		
EC3	افزایش اشتغال زنان	فراوانی	۱۳	۱۹	٦۳	۱٤۷	۱٤۲	۳/۹۹	۱/۰۲۰
		درصد	۳/٤	٤,۹	۱٦/٤	۳۸/۳	۳۷		
EC4	رونق بازار و مراکز خرید	فراوانی	۱۱	۱۳	۵۷	۱۵۵	۱٤۸	٤/۰۷	/۹٦۱
		درصد	۲/۹	۳/٤	۱٤,۸	٤۰/٤	۳۸,۵		
EC5	تا چه میزان باعث افزایش صنایع خلّاق (شامل سینما، نرم‌افزار، موسیقی، پویانمایی، بازی رایانه‌ای)	فراوانی	۱۵	۲۳	۷۹	۱۱٤	۱۵۳	۳/۹٦	۱/۱۰۰
		درصد	۳/۹	٦	۲۰/٦	۲۹,۷	۳۹,۸		
EC6	ایجاد کارآفرینی	فراوانی	۱۰	۱۹	۸۹	۱٤۵	۱۲۱	۳/۸۹	/۹۸۵
		درصد	۲/٦	٤,۹	۲۳/۲	۳۷,۸	۳۱,۵		
میانگین بُعد اشتغال و کارآفرینی								۳/۸۷	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

یافته‌های استنباطی پژوهش

در این بخش برای پاسخ به سؤال پژوهش ٤ فرضیه مطرح شد تا با آزمون این فرضیه‌ها به سؤال اصلی پژوهش پاسخ داده شود.

الف) بُعد نشاط اجتماعی گردشگری شهری در منطقهٔ ۳ باعث حرکت شهر به‌سمت پایداری فضایی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان می‌شود؛

ب) بُعد فرهنگی و رفاهی گردشگری شهری در منطقهٔ ۳ باعث حرکت شهر به‌سمت پایداری فضایی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان می‌شود؛

ج) بُعد اشتغال و کارآفرینی گردشگری شهری در منطقهٔ ۳ باعث حرکت شهر به‌سمت پایداری فضایی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان می‌شود؛

د) بُعد درآمد و کسب‌وکار گردشگری شهری در منطقهٔ ۳ باعث حرکت شهر به‌سمت پایداری فضایی منطقهٔ سه شهر اصفهان می‌شود.

در این پژوهش برای سنجش اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری بر پایداری نظام فضایی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان براساس مبانی نظری پژوهش، مطالعهٔ پیشینهٔ پژوهش و ویژگی‌های محدودهٔ مطالعه‌شده ۲۰ نماگر طراحی شد و به‌صورت ترکیب‌شده نظرهای پاسخگویان دربارهٔ اثرهای مکانی- فضایی گردشگری در منطقهٔ ۳ مورد سنجش قرار گرفت. برای بررسی فرضیه‌ها از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. (جدول ۷)

از آنجا که در سنجش گویه‌ها از طیف پنج گزینه‌ای لیکرت استفاده شده است، از عدد ۳ به‌عنوان حد متوسط در تحلیل‌ها استفاده شده است. مقدار آمارهٔ T و نیز سطح معناداری ارائه‌شده در جدول ۷ بیانگر این است که کلیهٔ ابعاد گردشگری شهری (نشاط اجتماعی، فرهنگی رفاهی، اشتغال و کارآفرینی و درآمد و کسب‌وکار) باعث حرکت شهر به‌سمت پایداری فضایی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان می‌شود. مثبت‌شدن کران بالا و پایین و سطح اطمینان ۹۵ درصد نیز تعیین‌کنندهٔ مقدار اثرگذاری است؛ بنابراین می‌توان گفت که ابعاد نشاط اجتماعی، فرهنگی و رفاهی، اشتغال و کارآفرینی، درآمد و کسب کار با توجه به مقدار میانگین (۳/۹٤) نقش کلیدی در توسعه و پایداری نظام فضایی شهر دارند.

جدول ۷: آزمون T تک نمونه‌ای استفاده‌شده در پژوهش

Table 7: One-sample T-test used in the study

ابعاد پژوهش	آمارهٔ T	درجهٔ آزادی	سطح معناداری	میانگین	اختلاف میانگین	فاصلهٔ اطمینان		نتیجه
						حد پایین	حد بالا	
نشاط اجتماعی	۳۳/۵۷۵	۳۸۳	۰/۰۰۰	٤/۰۸	۱/۰۸	۱/۰۲	۱/۱٤	معنادار
فرهنگی و رفاهی	۳۱/۱٦۰	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۹۷	/۹۷۲۱	/۹۱۰۸	۱/۰۳۳	معنادار
اشتغال و کارآفرینی	۲۸/۰۰۳	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۸۷	/۸۷۵۸۸	/۸۱٤٤	/۹۳۷٤	معنادار
درآمد و کسب کار	۲٤/۸۸	۳۸۳	۰/۰۰۰	۳/۸٤	/۸٤۹۱	/۷۸۲۰	/۹۱٦۲	معنادار
میانگین کل آزمون							۳/۹٤	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱٤۰۳

درادامهٔ پژوهش برای تعیین نوع و میزان ارتباط میان هریک از ابعاد تأثیرگذار مکانی- فضایی گردشگری بر پایداری نظام فضایی شهر از مدل‌سازی معادله‌های ساختاری در نرم‌افزار AMOS استفاده شده است. بدین صورت که با توجه به مبانی نظری پژوهش مدل عاملی مرتبهٔ دوم برمبنای ٤ عامل پنهان فرهنگی، اجتماعی، اشتغال و درآمد تنظیم شد (شکل ۲).

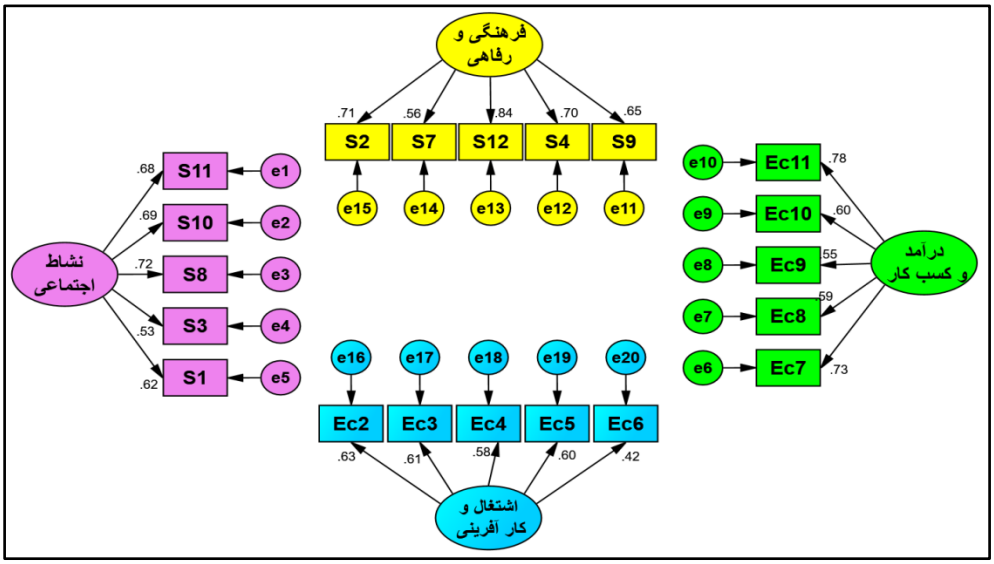

شکل ۲: شاخص‌ها و نماگرهای استفاده‌شده در مدل معادله‌های ساختاری پژوهش (منبع: یافته‌های پژوهش)

Figure 2: Indicators and indicators used in the research structural equation model

مطابق جدول ۸ تمام شاخص‌های مورد بحث در پژوهش برازش مطلوبی دارد و این نشان‌دهندهٔ آن است که مـدل ساختاری پژوهش استاندارد و نتایج آن قابل تفسیر و مورد حمایت داده‌های تجربی قرار گرفته است.

جدول ۸: رگرسیون وزنی مدل پیش‌فرض

Table 8: Weighted regression of the default model

شاخص	CMIN	DF	CMIN/DF	RMSEA	CFI	GFI	IFI	RFI	NFI	AGFI
نشاط اجتماعی	٦/٥٢٤	٥	۱/۳۰٥	۰/۰۲۸	۰/۹۹۷	۰/۹۹۳	۰/۹۹۷	۰/۹۷۳	۰/۹۸٦	۰/۹۷۹
فرهنگی و رفاهی	۱۰/۱۹۸	٥	۲/۰٤۰	۰/۰٥۲	۰/۹۹۲	۰/۹۸۹	۰/۹۹۲	/۹٦۸	۰/۹۸٤	۰/۹٦۷
درآمد و کسب کار	۱٤/۸۰۷	۹	۱/٦٤٥	۰/۰٤۱	۰/۹۸۸	۰/۹۸۷	۰/۹۸۸	۰/۹٥۰	۰/۹۷۰	۰/۹٦۹
اشتغال و کارآفرینی	۱۱/٥۸٥	۰/۰٤۱	۲/۳۱۷	۰/۰٥۹	۰/۹۷۷	۰/۹۸۸	۰/۹۷۸	۰/۹۲۲	۰/۹٦۱	۰/۹٦۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱٤۰۳

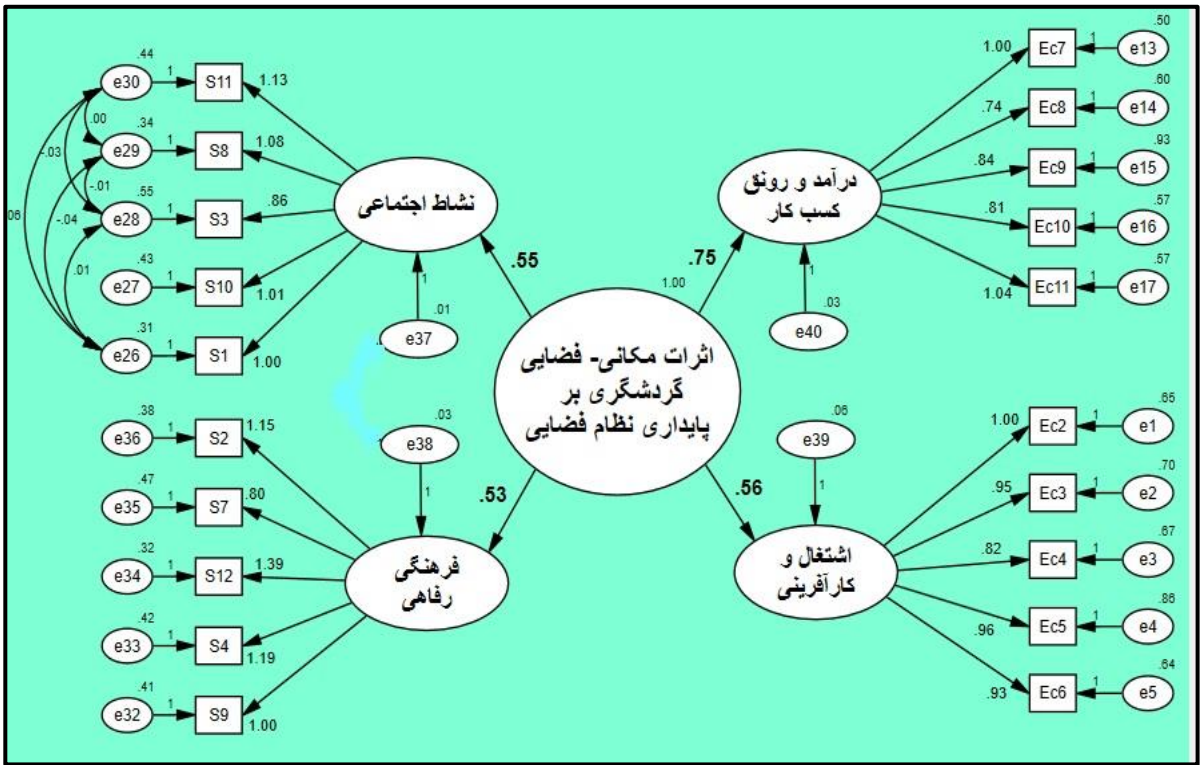

شکل ۳: ساختاری پژوهش در حالت برآورد غیراستاندارد (منبع: یافته‌های پژوهش)

Figure 3: Research structure in non-standard estimation mode

درادامه، مدل عاملی مرتبهٔ دوم تحلیل شد. همان‌طور که مشخص است شکل ٤ از ٤ متغیر پنهان و ۲۰ متغیر آشکار تشکیل شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که عامل نشاط اجتماعی بیشترین بار عاملی را با وزن ۰/۹۸ به خود اختصاص داده و بیشتر از سایر عوامل بر پایداری نظام فضایی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان اثرگذار بوده است. پس از نشاط اجتماعی درآمد و رونق کسب‌وکار محلی قرار دارد که با بار عاملی ۰/۹۷ در رتبهٔ دوم و عامل فرهنگی اجتماعی با وزن عاملی ۰/۹٤ در رتبهٔ سوم و درنهایت، شاخص اشتغال و کارآفرینی با بار عاملی ۰/۹۱ در رتبهٔ چهارم قرارگرفته است؛ بنابراین می‌توان گفت که درمیان عوامل چهارگانهٔ اثرگذار بر پایداری نظام فضایی مکانی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان عامل نشاط اجتماعی بیش از سایر عوامل اثرگذار بوده است.

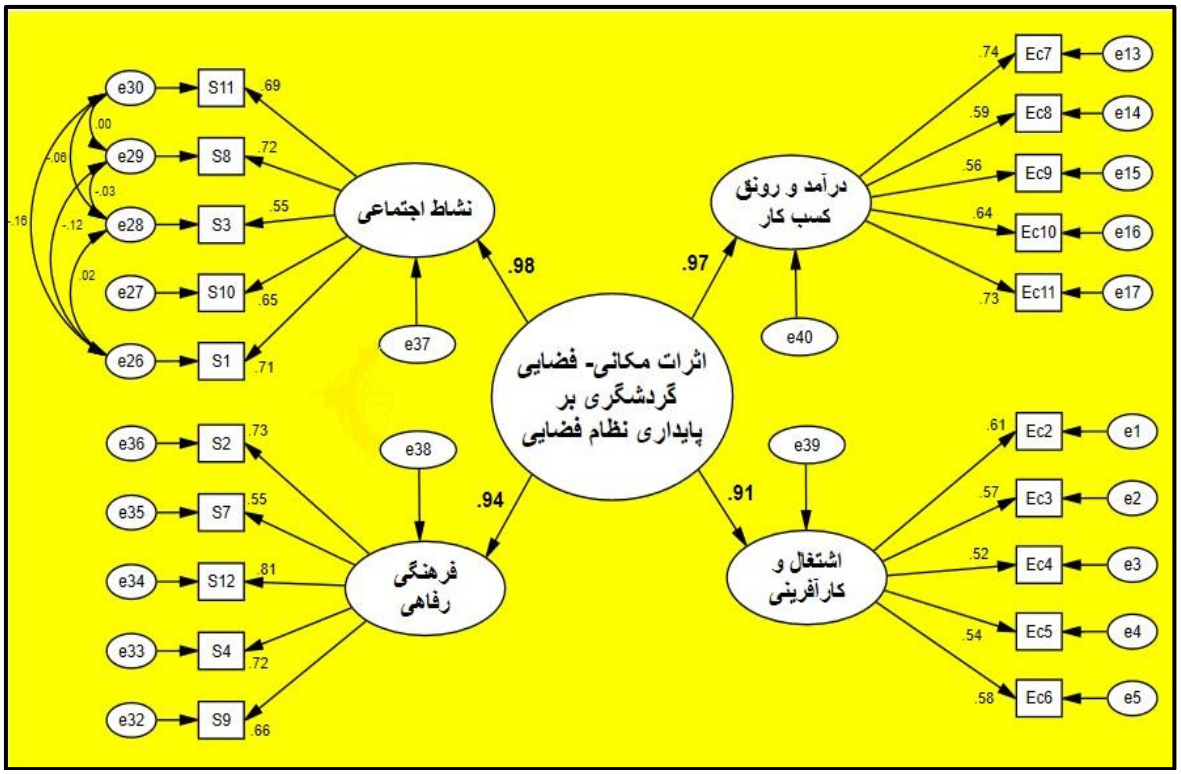

شکل ٤: مدل ساختاری پژوهش در حالت برآورد استاندارد (منبع: یافته‌های پژوهش)

Figure 4: Structural model of the research in standard estimation mode

در برازش‌های جزئی مدل ساختاری پژوهش، عامل نشاط اجتماعی از ۵ گویهٔ اصلی شامل حفظ میراث تاریخی، افزایش سلامت روحی شهروندان، افزایش فضاها و مکان‌های عمومی، افزایش حس سرزندگی و شادابی و تعامل بیشتر بین گروه‌ها و قومیت‌ها تشکیل شده است. در این میان، افزایش سرزندگی و نشاط اجتماعی و حفظ میراث تاریخی-فرهنگی بیشترین وزن‌های عاملی، یعنی ۰/۷۲ و ۰/۷۱ را دارند و کمترین بار عاملی هم به افزایش فضاها و مکان‌های عمومی با وزن عاملی ۰/۵۵ تعلق دارد.

شاخص مکنون درآمد و رونق کسب کار از ۵ گویهٔ آشکار شامل برابری فرصت‌های شغلی، ایجاد بازار نو برای فروش محصولات داخلی، افزایش سرمایه‌گذاری، افزایش قیمت زمین و کاهش فقر تشکیل شده است که گویه‌های

برابری فرصت‌های شغلی و کاهش فقر با وزن عاملی ۰/۷٤ و ۰/۷۳ بیشترین اثرگذاری را در این عامل پنهان دارند و کمترین اثرگذاری هم متعلق به گویه‌های افزایش سرمایه‌گذاری در منطقه و ایجاد بازارهای نو برای فروش با وزن‌های عاملی ۰/٥٦ و ۰/٥۹ است (شکل ۵). مطابق مدل معادله‌های ساختاری پژوهش شاخص فرهنگی و رفاهی از ۵ نماگر شامل توسعهٔ تسهیلات فرهنگی و تفریحی، افزایش جمعیت، کاهش نابرابری‌های اجتماعی، افزایش رفاه و کیفیت زندگی، برگزاری مراسم‌های فرهنگی و جشن‌ها تشکیل شده است. در این میان، نماگرهای کاهش نابرابری اجتماعی، توسعهٔ تسهیلات فرهنگی – تفریحی و افزایش رفاه و کیفیت زندگی به‌ترتیب بیشترین بارهای عاملی را با وزن‌های ۰/۸۱ ، ۰/۷۳ و ۰/۷۲ داشته است. نماگر افزایش جمعیت در منطقه کمترین وزن عاملی، یعنی ۰/۵۵ را دارد. درنهایت، بُعد اشتغال و کارآفرینی در منطقهٔ ۳ شهر اصفهان با ۵ گویهٔ آشکار تحلیل شد که با زیرشاخص‌های افزایش اشتغال جوانان، افزایش اشتغال زنان، رونق بازار و مراکز خرید، افزایش صنایع خلّاق (شامل سینما، نرم‌افزار، موسیقی، پویانمایی) و افزایش کارآفرینی مشخص است. یافته‌های حاصل از مدل معادله‌های ساختاری پژوهش نشان داد که افزایش اشتغال جوانان و افزایش کارآفرینی با وزن‌های عاملی ۰/٦۱ و ۰/۵۸ بیشترین اثرگذاری را در این متغیر پنهان داشتند و رونق مراکز خرید، افزایش صنایع خلّاق و افزایش اشتغال زنان کمترین اثرگذاری را با امتیاز عددی ۰/۵۲، ۰/٥٤، ۰/۵۷ در این متغیر پنهان داشتند.

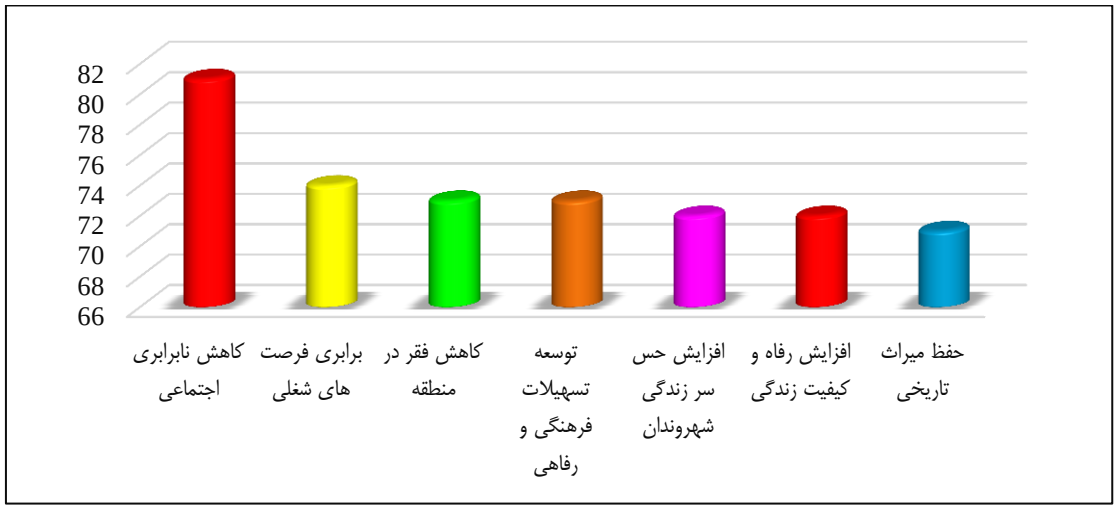

شکل۵: متغیرهای اثرگذار بر پایداری نظام فضایی مکانی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان (منبع: یافته‌های پژوهش)

Figure 5: Changes affecting the stability of the spatial and spatial system of Region 3 of Isfahan city

در جدول ۹ درجهٔ آزادی، مقدارهای استاندارد، خطای معیار، نسبت بحرانی و سطح تحت پوشش (مقدار p) مشخص شده است. نتایج جدول حاوی این نکات است که همهٔ پارامترهای لامدا تفاوت معناداری با مقدار صفر دارد. مقدار p در همهٔ روابط مورد بحث کمتر از ۰/۰۵ است که نشان می‌دهد همهٔ روابط موجود در مدل مورد حمایت داده‌های تجربی و مدل ایجادشده به‌خوبی تحت حمایت داده‌های تجربی قرار گرفته است.

جدول ۹: نماگرهای اصلی برازش مدل‌سازی معادله‌های ساختاری پژوهش

Table 9: Main indicators of the fit of structural equation modeling of the research

شاخص	شناسه	گویه‌ها	درجهٔ آزادی	تخمین غیر استاندارد	نسبت بحرانی	نتیجه
شاخص‌های اصلی	F1«F2	اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری»» اشتغال و کارآفرینی	۰/۷۵۱	۰/۰۴۹	۱۵/۴۰۲	***
	F1«F3	اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری»» درآمد و رونق کسب‌وکار	۰/۵۴۷	۰/۰۳۷	۱۴/۷۲۵	***
	F1«F4	اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری»» نشاط اجتماعی	۰/۵۳۰	۰/۰۴۰	۱۳/۱۱۰	***
	F1«F5	اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری»» فرهنگی و رفاهی	۰/۵۶۱	۰/۰۴۹	۱۱/۴۳۶	***
فرهنگی و رفاهی (F5)		افزایش برگزاری مراسم‌های فرهنگی و جشن‌ها	۱/۰۰۰			***
فرهنگی و رفاهی (F5)		افزایش رفاه و کیفیت زندگی ساکنان	۰/۹۴۸	۰/۱۰۵	۹/۰۲۰	***
فرهنگی و رفاهی (F5)		کاهش باعث نابرابری‌های اجتماعی	۰/۸۱۹	۰/۰۹۷	۸/۴۱۹	***
فرهنگی و رفاهی (F5)		افزایش جمعیت	۰/۹۶۳	۰/۱۱۲	۸/۶۱۰	***
فرهنگی و رفاهی (F5)		توسعهٔ تسهیلات تفریحی و فرهنگی	۰/۹۳۲	/۱۰۲	۹/۱۴۴	***
نشاط اجتماعی(F4)		حفظ میراث تاریخی و فرهنگی	۱/۰۰۰			***
نشاط اجتماعی (F4)		افزایش سلامت روحی شهروندان	۰/۷۳۷	۰/۰۶۶	۱۱/۱۱۸	***
نشاط اجتماعی (F4)		افزایش فضاها و مکان‌های عمومی	۰/۸۴۳	۰/۰۸۰	۱۰/۴۹۴	***
نشاط اجتماعی (F4)		افزایش حس سرزندگی و شادابی در افراد	/۸۱۳	۰/۰۶۷	۱۲/۰۴۷	***
نشاط اجتماعی (F4)		افزایش ایجاد تعامل بیشتر بین گروه‌ها، اجتماع‌ها و قومیت‌ها	۱/۰۳۹	۰/۰۷۵	۱۳/۸۲۷	***
درآمد و رونق کسب کار (F3)		ایجاد برابری فرصت‌های شغلی	۱/۰۰۰			***
درآمد ورونق کسب کار (F3)		ایجاد بازارهای نو برای فروش محصولات داخلی	۱/۰۱۳	۰/۰۸۴	۱۲/۱۲۸	***
درآمد و رونق کسب کار (F3)		افزایش میزان سرمایه‌گذاری	۰/۸۶۴	۰/۰۸۴	۱۰/۲۵۲	***
درآمد و رونق کسب کار (F3)		افزایش قیمت زمین	۱/۰۸۴	۰/۰۸۶	۱۲/۶۰۷	***
درآمد و رونق کسب کار (F3)		کاهش فقر	۱/۱۳۳	۰/۰۹۵	۱۱/۹۱۱	***
اشتغال و کارآفرینی(F2)		افزایش اشتغال جوانان	۱/۰۰۰			***
اشتغال و کارآفرینی (F2)		افزایش اشتغال زنان	۱/۱۸۸	۰/۰۹۶	۱۲/۳۷۹	***
اشتغال و کارآفرینی (F2)		رونق بازار و مراکز خرید	۱/۳۹۰	۰/۱۰۲	۱۳/۶۴۸	***
اشتغال و کارآفرینی (F2)		افزایش صنایع خلّاق (سینما، نرم‌افزار، موسیقی، پویانمایی)	/۸۰۱	۰/۰۸۲	۹/۷۴۸	***
اشتغال و کارآفرینی (F2)		ایجاد کارآفرینی	۱/۱۵۳۱	۰/۰۹۲	۱۲/۴۸۸	***

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

جدول ۱۰ اثرهای مکانی- فضایی گردشگری (شامل نشاط اجتماعی، فرهنگی و رفاهی،درآمد و اشتغال) را بر پایداری فضایی منطقهٔ ۳ شهر اصفهان نشان می‌دهد. یافته‌های حاصل از تحلیل مسیر پژوهش نشان می‌دهد که اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری بر محدودهٔ مطالعه‌شده با مقداری بتای (β=۰/۹۸)، (β=۰/۹۴)، (β=۰/۹۷)، (β=۰/۹۱) و مقدار خطای P-value (۰/۰۰۰) مورد تأیید است.

جدول ۱۰: بررسی مسیر و ارتباط بین متغیرهای پژوهش با استفاده از مدل‌سازی معادله‌های ساختاری

Table 10: Examining the path and relationship between research variables using structural equation modeling

تحلیل مسیر پارامترهای گردشگری بر پایداری فضای شهری	مقدار اثرگذاری	T-value	P-value	نتیجه
اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری در »»» بعُد نشاط اجتماعی	۰/۹۸	/۰۴۹	***	معنادار
اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری در»»» بعُد فرهنگی و رفاهی	۰/۹۴	/۰۳۷	***	معنادار
اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری در»»» بعُد درآمد و رونق کسب‌وکار	۰/۹۷	/۰۴۰	***	معنادار
اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری در»»» بعُد اشتغال و کارآفرینی	۰/۹۱	/۰۴۹	***	معنادار

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

در جدول ۱۱ برخی از شاخص‌های نیکویی برازش مدل ساختاری پژوهش ملاحظه می‌شود. آزمون‌های نیکویی برازش نشان‌دهندهٔ این است که آیا داده‌ها در حالت کلی با مدل سازگاری دارد یا خیر؟ به عبارت دیگر، آیا مدل در حالت کلی پذیرفتنی است یا خیر؟

مطابق این جدول شاخص کای اسکوئر نسبی (CMIN/DF) برابر با ۱/۹۸۳ است که بسیار مناسب است. در شاخص‌های برازش تطبیقی (IFI and CFI) مقدارهای نزدیک به یک نشان‌دهندهٔ برازش خوب است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود مقدارهای برازش مقتصد (FNFI and PCFI) بزرگ‌تر از ۰/۵ است که نشان‌دهندهٔ برازش خوب مدل است. مقدار شاخص ریشهٔ دوم میانگین خطای مربعات (RMSEA) کوچک‌تر از ۸ ٪ نشان‌دهندهٔ یک برازش خوب مدل است که این مقدار نیز کمتر از مقدار استاندارد و بسیار مناسب است؛ بنابراین با توجه به جدول ۱۱ مشخص می‌شود که تمامی ضرایب مسیرهای به‌دست‌آمده معنادار است. به‌عبارتی، اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری بر پایداری فضایی شهر در محدودهٔ انتخابی مورد تأیید است و به‌عبارتی، نتایج به‌دست‌آمده از مدل مطمئن بوده است. پس می‌توان به استنباط و استنتاج آماری پرداخت.

جدول ۱۱: شاخص‌های اصلی برازش مدل عاملی مرتبهٔ دوم پژوهش

Table 11: Main fit indices of the second-order factor model of the research

نوع شاخص	شاخص	مقدار به‌دست‌آمده	مقدار قابل تأیید	نتیجه
مطلق	CMIN	۳۱۵/۲۳۴	مقدار P بزرگ‌تر از ۰/۵	تأیید نیکویی برازش
	DF	۱۵۹		
	P	۰/۰۰۰		
نسبی	RMSEA	۰/۰۵۱	کوچک‌تر از ۰/۸	تأیید نیکویی برازش
	CMIN/DF	۱/۹۸۳	مقدار بین ۱ تا ۳	تأیید نیکویی برازش
موجز (مقتصد)	FNFI	۰/۷۵۶	مقدار بزرگ‌تر از ۰/۵	تأیید نیکویی برازش
	PCFI	۰/۷۹۴	مقدار بزرگ‌تر از ۰/۵	تأیید نیکویی برازش
تطبیقی	IFI	۰/۹۵۰	مقدار بزرگ‌تر از ۰/۹	تأیید نیکویی برازش
	CFI	۰/۹۴۹	مقدار بزرگ‌تر از ۰/۹	تأیید نیکویی برازش

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

نتیجه‌گیری

امروزه شهرها جاذبه‌های گردشگری فراوانی دارد و همواره گردشگران زیادی را به‌سوی خود جذب می‌کند؛ بنابراین گردشگری شهری یکی از قابلیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در شهرها برای حرکت در مسیر توسعهٔ پایدار شهری است. گردشگری شهری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی می‌تواند فرصت‌های بزرگ اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را برای شهرها در راستای رسیدن به توسعهٔ همه‌جانبه به وجود آورد. در پژوهش حاضر برای بررسی اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری بر پایداری نظام فضایی شهر تأثیرات معیارهای نشاط اجتماعی گردشگری، درآمد و کسب کار، فرهنگی و رفاهی و اشتغال و کارآفرینی بررسی و ارزیابی شد. نتایج حاصل از مطالعهٔ نظری پژوهش نشان می‌دهد که گردشگری شهری با رویکرد پایدار در بُعد اقتصادی منجر به افزایش تقاضا برای کالا و خدمات ارائه‌شده، ارتقا سطح درآمد خانوار، افزایش درآمدزایی ارزی، ایجاد بازارهای نو برای فروش محصولات داخلی و در بُعد اجتماعی – فرهنگی باعث افزایش حس سر زندگی و شادابی بر اثر حضور گستردهٔ گردشگران، افزایش آگاهی مردم از سنت‌های بومی و محلی و حیات دوبارهٔ هنرهای سنتی می‌شود. از سوی دیگر، مقایسهٔ یافته‌های پژوهش با مبانی نظری نشان می‌دهد که بُعد نشاط اجتماعی گردشگری در منطقهٔ ۳ شهر اصفهان به ایجاد حفظ میراث تاریخی، سلامت روحی شهروندان و حس سرزندگی و شادابی ساکنان کمک شایانی کرده است. بُعد درآمد و کسب کار گردشگری منطقه نیز زمینه‌های شکل‌گیری فرصت‌های شغلی، افزایش قیمت زمین و کاهش فقر را فراهم کرده است. در بُعد فرهنگی و رفاهی نیز گردشگری منطقه بستر توسعهٔ تسهیلات فرهنگی و تفریحی، کاهش نابرابری، افزایش رفاه و کیفیت زندگی و برگزاری جشن‌ها و آیین‌های متنوع را فراهم کرده و درنهایت، گردشگری منطقه در بُعد اشتغال و کارآفرینی باعث حرکت منطقه به‌سمت افزایش اشتغال جوانان و افزایش کارآفرینی شده است. نتایج به‌دست‌آمده از تجزیه‌وتحلیل داده‌های آزمون T تک نمونه‌ای نشان داد که اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری بر پایداری قلمرو مطالعه‌شده اثرگذار بوده است. یافته‌های حاصل از مدل ساختاری در پاسخ به سؤال پژوهش مبنی بر معناداری اثرهای مکانی- فضایی گردشگری شهری بر پایداری نظام فضایی مؤید این بود که گردشگری اثرهای مهم و معناداری در توسعهٔ منطقهٔ ۳ شهر اصفهان داشته است؛ به‌طوری که این اثرگذاری در ابعاد نشاط اجتماعی، درآمد و کسب کار، فرهنگی-رفاهی و اشتغال و کارآفرینی با بارهای عاملی، ۰/۹۸، ۰/۹۷، ۰/۹٤، ۰/۹۱ بوده است. پس از مقایسهٔ نتایج این پژوهش با پژوهش‌های سایر محققان ازجمله Elshaer et al. (2021)، Tu & Zhang (2021)، Kim et al.(2015)، کیانی سلمی و بسحاق (۱۳۹٦) مشخص شد که نتایج حاصل‌شده از این پژوهش با پژوهش‌های افراد ذکرشده ازلحاظ توانمندسازی زنان، افزایش کیفیت زندگی، رشد اقتصادی و توسعهٔ شهری مطابقت دارد.

منابع

اجزا شکوهی، محمد، صباغی آبکوه، شیرین، معینی، علیرضا، و خزاعی نژاد فروغ (۱۳۹۹). ارزیابی اثرات گردشگری براساس ادراکات جامعهٔ میزبان (مطالعهٔ موردی: منطقهٔ ثامن مشهد). *جغرافیا و توسعهٔ ناحیه‌ای*، *۱۸* (۱)، ۲٤-٤۹.
https://doi.org/10.22067/geography.v18i1.38018

ابراهیم‌زاده، عیسی، دارایی، مرضیه، و دارایی ابوالفضل (۱۳۹٤). تحلیلی بر وضعیت امکانات و تسهیلات گردشگری شهر سمنان ازمنظر گردشگران با استفاده از آزمون پیرسون. *پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ٦ (۲۲)، ٤۳-٦٦.
https://jupm.marvdasht.iau.ir/article_1118.html

پاپلی یزدی، محمدحسین، و سقایی، مهدی (۱۳۹۳). *گردشگری (ماهیت و مفاهیم)*. انتشارات جهاد دانشگاهی.

حبیبی، فاتح (۱٤۰۱). تحلیل اثرات گردشگری بر اقتصاد روستاهای هدف در استان کردستان. *فصلنامهٔ اقتصاد و فضا و توسعهٔ روستایی*، ۱۲ (۱)، ۳۸-۵۸.
http://serd.khu.ac.ir/browse.php?a_id=3909&sid=1&slc_lang=fa

خلیلی، محمد (۱٤۰۲). بررسی موانع گردشگری کودکان و ارائهٔ راهکارهای توسعهٔ آن در ایران (مطالعهٔ موردی: شهر مشهد). *جغرافیا و روابط انسانی*، ٦(۳)، ۵۹۹-٦۱۷. https://www.gahr.ir/article_190821.html

عنابستانی، علی اکبر، حسینی، معصومه، و طالبی، هاشم (۱۳۹۵). بررسی تأثیر نقش پلیس بر امنیت گردشگران (مطالعهٔ موردی: شهر شاندیز). *فصلنامهٔ جغرافیا و توسعهٔ فضای شهری*، ۳(۲)، ۱٤۱-۱۵۹.
https://ensani.ir/fa/article/373000

قادری، موحد، و اعرابی، سید سپهر (۱۳۹۸). اثرات گردشگری بر پایداری شهرهای بین راهی (مطالعهٔ موردی: شهر زیراب). *نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، ۱۱ (٤)، ۲٤۰-۲٦۰.
https://journals.iau.ir/article_667767.html

کیانی سلمی، صدیقه، و بسحاق، محمدرضا (۱۳۹٦). شناسایی اثرات گردشگری و نقش آن در توسعهٔ شهری کاشان. *فصلنامهٔ مطالعات شهری*، ۷(۲۵)، ۳۱-٤٤. https://urbstudies.uok.ac.ir/article_60784.html

کمالی، یحیی (۱٤۰۰). شناسایی چالش های توسعهٔ گردشگری پایدار در استان کرمان. *فصلنامهٔ گردشگری و توسعه*، ۲ (۱۱)، ۱٤۵-۱٦۵. https://www.itsairanj.ir/article_157063.html

موحد، علی، جاودان، مجتبی، و غنی پور تفرشی، مرضیه (۱۳۹۹). تحلیل ادراک ذی‌نفعان از پایداری اثرات گردشگری در شهر لاهیجان. *فصلنامهٔ گردشگری شهری*، ۷(۱)، ۱-۱۵.
https://doi.org/10.22059/jut.2020.290588.733

مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). *سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان اصفهان*.

نوربخش، سید مرتضی، و پورسراسکانرود، محمداکبر (۱۳۸۹). نقش گردشگری شهری در توسعهٔ اقتصادی کلانشهرها. *اقتصاد شهر ویژه‌نامهٔ اقتصاد گردشگری شهری*، ۲، ۲۰-۳۵.
https://ensani.ir/fa/article/244082

References

Ajza Shokouhi, M., Sabaghi Abkooh, S., Moeini, A., & Kazaee Nezhad, F. (2020). Evaluating the effects of tourism based on the host community perceptions (Case study: Samen zone, Mashhad). *Journal of Geography and Regional Development*, *18*(1), 49-23. https://doi.org/10.22067/geography.v18i1.38018 [In Persian].

Almathami, R., Khoo-Lattimore, C., & Yang, E. C. L. (2020). Exploring the challenges for women working in the event and festival sector in the Kingdom of Saudi Arabia. *Tourism Recreation Research*, *47*(5), 1–15. https://doi.org/10.1080/02508281.2020.1821329

Anabestani, A., Hosieni, M., & Talebi, H. (2017). Investigating the role of police in the security of tourists (Case study: Shandiz city). *Geography and Urban Space Development*, *3*(2), 141-159. https://ensani.ir/fa/article/373000 [In Persian].

Boley, B. B., Ayscue, E., Maruyama, N., & Woosnam, K. M. (2017). Gender and empowerment: Assessing discrepancies using the resident empowerment through tourism scale. *Journal of Sustainable Tourism*, *25*(1), 113–129. https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1177065

Chandra, S., Ranjan, A., & Chowdhary, N. (2022). Online hospitality and tourism Education-Issues and challenges. *Tourism an International Interdisciplinary Journal*, *70*(2), 298-316. https://doi.org/10.37741/t.70.2.10

Chen, C. C., & Petrick, J. F. (2013). Health and wellness benefits of travel experiences: A literature review. *Journal of Travel Research*, *52*(6), 709–719. https://doi.org/10.1177/0047287513496477

Cornman, J. C., Goldman, N., Glei, D. A., Weinstein, M., & Chang, M. C. (2003). Social ties an perceived support: Two dimensions of social relationships and health among the elderly in Taiwan. *Journal of Aging and Health*, *15*(4), 616–644. https://doi.org/10.1177/0898264303256215

De Bloom, J., Geurts, S. A., Taris, T.W., Sonnentag, S., deWeerth, C., & Kompier, M. A. (2017). Effects of vacation fromwork on health and well-being: Lots of fun quickly gone. In *Longitudinal research in occupational health psychology* (pp. 75–95). Routledge. https://doi.org/10.1080/02678373.2010.493385

Dolnicar, S., Yanamandram, V., & Cliff, K. (2012). The contribution of vacations to quality of life. *Annals of Tourism Research*, *39*(1), 59–83. http://dx.doi.org/10.1016/j.annals.2011.04.015

Ebrahimzadeh, I., Darai, M., & Darai., A. (2015). An analysis of the state of tourism facilities in Semnan city from the point of view of tourists using Pearson test. *Journal of Research and Urban Planning*, *6*(2), 43-60. https://jupm.marvdasht.iau.ir/article_1118.html [In Persian].

Eichhorn, V. (2020). Social tourism to overcome social exclusion: Towards a holistic understanding of accessibility and its users. *Handbook of social touris*, 177–194. https://B2n.ir/nz4861

Elshaer, I., Moustafa, M., Sobaih, A. E., Aliedan, M., & Azazz, A. M. S. (2021). The impact of women's empowerment on sustainable tourism development: Mediating role of tourism involvement. *Tourism Management Perspectives*, *38*, 1-12. https://doi.org/10.1016/j.tmp.2021.100815

ESC. (2018). *European society of cardiology take a vacation it could prolong your life Press Release 28/08/2018*. (Accessed 26 September 2023) https://B2n.ir/kr3828

Ferrer, J. G., Sanz, M. F., Ferrandis, E. D., McCabe, S., & García, J. S. (2016). Social tourism and healthy ageing. *International Journal of Tourism Research*, *18*(4), 297–307. https://doi.org/10.1002/jtr.2048

Fokiali, P., Xanthakou, Y., Tatlidil, R., Tatlidil, E., & Kaila, M. (2006). Tourism and sustainable development strategies in rhodes: The awareness of the local societies. *Ege Academic Review*, *6*(2), 25-46. https://dergipark.org.tr/en/pub/eab/issue/39839/472375

Gil Arroyo, C., Barbieri, C., Sotomayor, S., & Knollenberg, W. (2019). Cultivating women's empowerment through Agri tourism: Evidence from andean communities. *Sustainability*, *11*(11), 3058. https://doi.org/10.3390/su11113058

Gilbert, D., & Abdullah, J. (2004). Holiday taking and the sense of well-being. *Annals of Tourism Research*, *31*(1), 103–121. https://doi.org/10.1016/j.annals.2003.06.001

Glass, T. A., De Leon, C. M., Marottoli, R. A., & Berkman, L. F. (1999). Population based study of social and productive activities as predictors of survival among elderly Americans. *Bmj*, *319*(7208), 478-483. https://doi.org/10.1136/bmj.319.7208.478

Griffin, K., & Stacey, J. (2011). Towards a tourism for all policy for Ireland: Achieving real sustainability in Irish tourism. *Current Issues in Tourism*, *14*(5), 431–444. https://doi.org/10.1080/13683500.2011.568053

Gump, B. B., & Matthews, K. A. (2000). Are vacations good for your health? The 9-year mortality experience after the multiple risk factor intervention trial. *Psychosomatic Medicine*, *62*(5), 608–612. https://B2n.ir/jq5056

Gursoy, D., Jurowski, C., & Uysal, M. (2002). Resident attitudes a structural modeling approach. *Annals of Tourism Research*, *29*(1), 79–105. https://doi.org/10.1016/S0160-7383(01)00028-7.

Habibi F. (2023). Analysis of the effect of tourism on the target villages of Kurdistan province. *Journal Space Economy & Rural Development*, *12*(1), 37-58. http://serd.khu.ac.ir/browse.php?a_id=3909&sid=1&slc_lang=fa [In Persian].

Je, J. S., Khoo, C., & Chiao Ling Yang, E. (2020). Gender issues in tourism organisations: Insights from a two-phased pragmatic systematic literature review. *Journal of Sustainable Tourism*, *30*(2) 1–24. https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1831000

Joo, D., Cho, H., & Woosnam, K. M. (2019). Exploring tourists perceptions of tourism impacts. *Tourism Management Perspectives*, *31*, 231–235. https://doi.org/10.1016/j.tmp.2019.05.008

Kakoudakis, K. I., McCabe, S., & Story, V. (2017). Social tourism and self-efficacy: Exploring links between tourism participation job-seeking and unemployment. *Annals of Tourism Research, 65*, 108–121. https://doi.org/10.1016/j.annals.2017.05.005

Kamali, Y. (2022). Identifying the challenges of sustainable tourism development in Kerman province. *Journal of Tourism and Development*, *2*(11), 145-165. https://www.itsairanj.ir/article_157063.html [In Persian].

Khalili, M. (2024). The study of obstacles in children's tourism and providing solutions for its development in Iran (Case study: Mashhad city). *Geography and Human Relationships*, *6*(3), 599-617. https://www.gahr.ir/article_190821.html [In Persian].

Kim, H., Woo, E., & Uysal, M. (2015). Tourism experience and quality of life among elderly tourists. *Tourism Management*, *46*, 465–476. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2014.08.002

Kinney, A. Y., Bloor, L. E., Martin, C., & Sandler, R. S. (2005). Social ties and colorectal cancer screening among blacks and whites in North Carolina. *Cancer Epidemiology Biomarkers and Prevention*, *14*(1), 182–189. https://doi.org/10.1158/1055-9965.182.14.1

Kiyani Salmi, S., & Boshag, M. (2018). Identification of tourism impacts and its role in urban development of Kashan. *Motaleate Shahri*, *7*(25), 31-44. https://urbstudies.uok.ac.ir/article_60784.html [In Persian].

Korez-Vide, R. (2013). Promoting sustainability of tourism by creative tourism development: How far is Slovenia. *Innovative Issues And Approaches In Social Sciences*, *6*(1), 77-102. http://dx.doi.org/10.12959/issn.1855-0541.IIASS-2013-no1-art05

Kronenberg, K., & Fuchs, M. (2021). Aligning tourisms socio-economic impact with the United Nations sustainable development goals. *Tourism Management Perspectives*, *39*(7), 100831. https://doi.org/10.1016/j.tmp.2021.100831

Lozano, M., Blancas, F.J., Gonz´alez, M., Caballero, R. (2019). Sustainable tourism tags to reward destination management. J *Environ Manag*, *250*(109458), 1–11. https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2019.109458

Melon, M., Agrigoroaei, S., Diekmann, A., & Luminet, O. (2018). The holiday-related predictors of wellbeing in seniors. In *Social Tourism at the Crossroads* (pp. 40-59). Routledge. https://B2n.ir/qd2221

Minnaert, L., Maitland, R., & Miller, G. (2009). Tourism and social policy: The value of social tourism. *Annals of Tourism Research, 36*(2), 316–334. https://doi.org/10.1016/j.annals.2009.01.002

Movahed, A., Javdan, M., & Ghanipour, M. (2020). Analysis of stakeholders' perceptions of tourism impacts sustainability in Lahijan. *Urban Tourism,* *7*(1), 1-15. https://doi.org/10.22059/jut.2020.290588.733 [In Persian].

Müller, H. (1994). The thorny path to sustainable tourism development. *Journal of Sustainable Tourism*, *2*(3), 131-136. https://doi.org/10.1080/09669589409510690

Nawijn, J. (2011). Determinants of daily happiness on vacation. *Journal of Travel Research*, *50*(5), 559–566. https://doi.org/10.1177/0047287510379164

Neal, J. D., Uysal, M., & Sirgy, M. J. (2007). The effect of tourism services on Travelers quality of life. *Journal of Travel Research*, *46*(2), 154–163. https://doi.org/10.1177/0047287507303977

Nurbakhsh, S. M., & Porsaraskanrod, M, A. (2010). The role of urban tourism in the economic development of big cities. *Special Issue of Urban Tourism Economics*, *2*, 20-35. https://ensani.ir/fa/article/244082/ [In Persian].

Öztürk, A. B., Özer, Ö., & Çalışkan, U. (2015). The relationship between local residents perceptions of tourism and their happiness: A case of Kusadasi Turkey. *Tourism Review, 70*(3), 232-242. http://dx.doi.org/10.1108/TR-09-2014-0053

P´erez, V.E., Santoyo, A.H., Guerrero, F., Le´on, M.A., Da Silva, C.L., Caballero, R., (2017). Measuring the sustainability of Cuban tourism destinations considering stakeholders perceptions. *Int J Tour Res*, *19*(3), 318–328. https://doi.org/10.1002/jtr.2114

Papoli Yazdi, M. H., & Saghaei, M. (2014). *Tourism (Nature and concepts)*. Jihad Daneshgahi Publications. [In Persian].

Pramanik, P. D., & Ingkadijaya, R. (2017). The impact of tourism on village society and its environmental 1st UPI international geography seminar IOP conf. *Series: Earth and Environmental Science*, *145*, 012060. https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/145/1/012060/meta

Pressman, S. D., & Cohen, S. (2005). Does positive affect influence health? *Psychological Bulletin*, *131*(6), 925–971. https://doi.org/10.1037/0033-2909.131.6.925

Pyke, J., Pyke, S., & Watuwa, R. (2019). Social tourism and well-being in a first nation community. *Annals of Tourism Research*, *77*(4), 38–48. https://doi.org/10.1016/j.annals.2019.04.013

Qaderi, M., & Arabi, S. S., (2018). The effects of tourism on the sustainability of inter-road cities (Case study: Zirab city). *Scientific-Research Quarterly of New Attitudes in Human Geography*, *11*(4), 240-260. https://journals.iau.ir/article_667767.html [In Persian].

Ramírez, R.R., Pinero, J. T., Solís A. L., & Pérez, J. A. P. (2024). Tourism as a driver of economic and social development in underdeveloped regions. *Regional Science Policy & Practice*, *16*(1), 12639. https://doi.org/10.1111/rsp3.12639.

Ribeiro, M. A., Pinto, P., Silva, J. A., & Woosnam, K. M. (2017). Residents attitudes and the adoption of pro-tourism behaviours: The case of developing island countries. *Tourism Management*, *61*, 523–537. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.03.004

Risteskia, M., Kocevskia, J., & Arnaudov, K. (2012). Spatial planning and sustainable tourism as basis for developing competitive tourist destinations. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *44*, 375-386. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.05.042

Seeman, T. E., Berkman, L. F., Blazer, D., & Rowe, J. W. (1994). Social ties and support and neuroendocrine function: The macarthur studies of successful aging. *Annals of Behavioral Medicine*, *16*(2), 95–106. https://scholars.duke.edu/publication/761052

Sinclair, D., & Jayawardena, C. (2003). The development of sustainable tourism in the Guianas. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, *15*(7), 402-407 http://dx.doi.org/10.1108/09596110310496042

Singh, D., & Alam, Q. (2024). Is tourism expansion the key to economic growth in India? An aggregate-level time series analysis. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, *5*(2), 100126. https://doi.org/10.1016/j.annale.2024.100126

Smith, M. K., & Diekmann, A. (2017). Tourism and wellbeing. *Annals of Tourism Research*, *66*, 1–13. https://doi.org/10.1016/j.annals.2017.05.006

Statistical Center of Iran. (2016). *General Population and Housing Census of Isfahan Province.* [In Persian].

Tu, J., & Zhang, D. (2021). Does tourism promote economic growth in Chinese ethnic minority areas? A nonlinear perspective. *Journal of Destination Marketing & Management*, *18*(3), 100473. https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2020.100473

Uslu, A., Alagöz, G., & Güneş, E. (2020). Socio-cultural economic and environmental effects of tourism from the point of view of the local community. *Journal of Tourism and Services*, *11*(21), 1-21. 1 https://jots.cz/index.php/JoTS/article/view/147

Uysal, M., Sirgy, J. M., Woo, E., & Kim, H. (2016). Quality of life (QoL) and well-being research in tourism. *Tourism Management*, *53*, 244–261. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.07.013

Vento, E., Tammi, T., McCabe, S., & Komppula, R. (2020). Re-evaluating well-being outcomes of social tourism: Evidence from Finland. *Annals of Tourism Research*, *85*(3), 103085. https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.103085

VisitBritain. (2010). *VisitBritain foresight*. British destinations. https://B2n.ir/rd1677

Wellness Tourism Worldwide. (2011). *Improving: Well-being & economic growth through travel.* Budapest. http://www.wellnesstourismworldwide.com/

Yfantidou, G., & Matarazzo, M. (2017). The future of sustainable tourism in developing countries. *Sustainable Development*, *25*(6), 459-466. https://doi.org/10.1002/sd.1655